

Buat

Jean-Marc van Tol

Johan de Witt-trilogie II

Buat

Uitgeverij Catullus

© 2023 Jean-Marc van Tol
Uitgeverij Catullus, Soest
Alle rechten voorbehouden
www.catullus.nl

Portret van ritmeester Buat op de achterzijde: Pieter Nason, 1664. Archief van de familie Van Wassenaer (www.wassenaer.net)

Illustratie schutbladen: *Gezicht op de Gevangenpoort te Den Haag*, Jean-Marc van Tol
Kaarten en plattegronden: Rijksmuseum, Amsterdam

Druk: Wilco, Amersfoort

ISBN 9789492409515 (paperback)
ISBN 9789492409560 (gebonden)
ISBN 9789492409591 (e-book)

NUR 301
Eerste druk, november 2023

www.buat.nl

www.johandewitt.nl

Ter herinnering aan Jan van Dam (1942-2020),
een ware Vriend van De Witt.

'Het is de Almachtige, de alwetende Heer, die ons in vijf maanden tijd drie kometen en zoveel andere voortekenen heeft gezonden, zoals nooit eerder is vertoond. Ze zullen hun uitwerking hebben in het wonderlijke jaar 1666, waarover al van oudsher vele voorspellingen de ronde doen. Het jaar waarin het vuur uit de hemelen zal nederdalen op de aarde. God de Heer laat ons Zijn Zaligheid ervaren, opdat wij Zijn schepsels eeuwig in de Hemel mogen aanschouwen.'

– *Hollandse Mercurius*, december 1665

'Vous save que toute ma vie ie fait profaision de servir mais amis.'
(*'U weet dat mijn hele leven gewijd is aan het dienen van mijn vrienden.'*)

– Brief van Buat aan Arlington, januari 1666

'Voor altijd, voor elkaar!'

– Devies van de vier pages aan het hof van Oranje

Kaarten en plattegronden

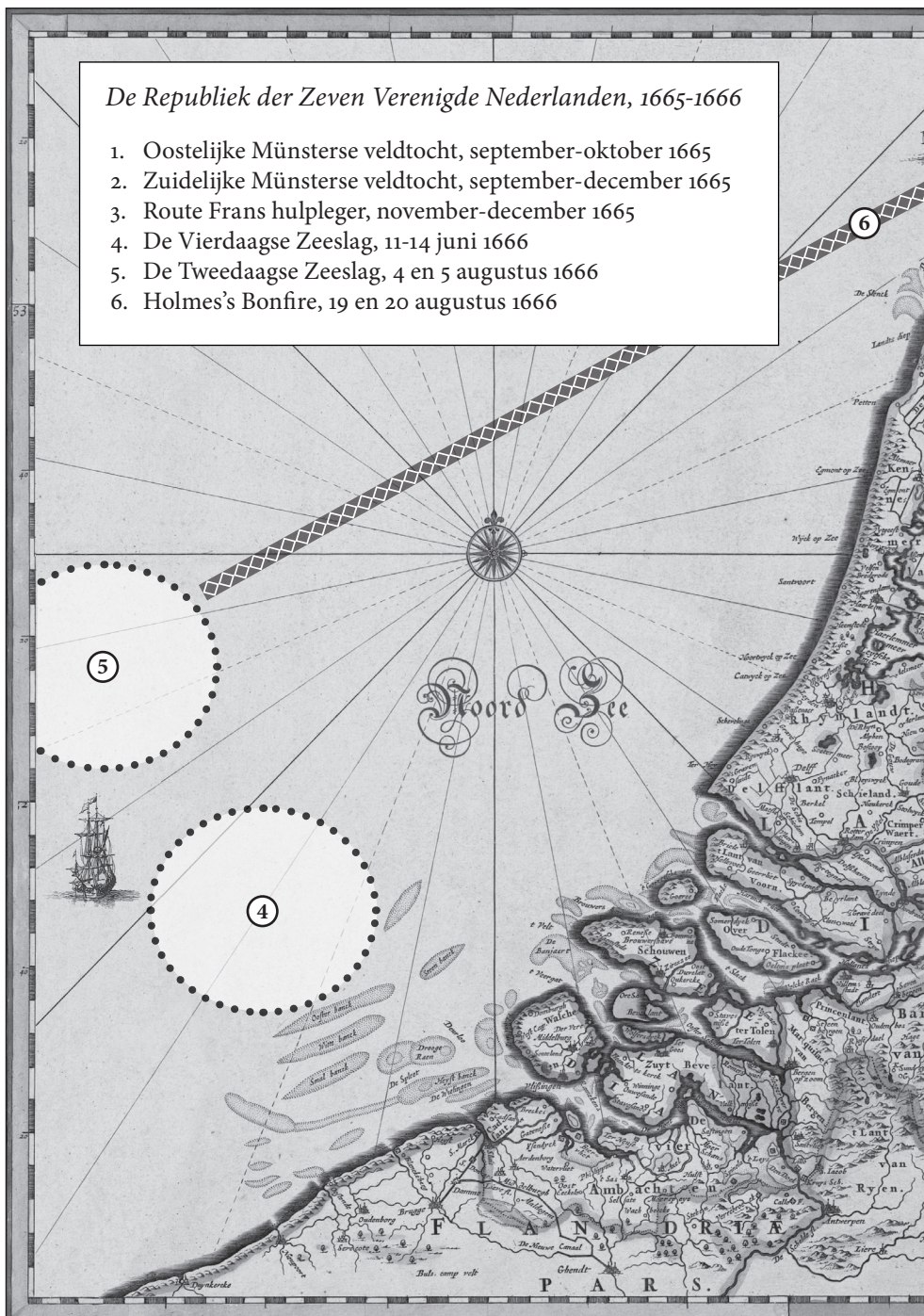

's-Gravenhage, 1665-1666

1. 't Oude Poortje
2. 't Oude Hof
3. Stinksteegje
4. Kneuterdijk
5. Huis van Veth
6. Huis van Boreel
7. Het hof van Bohemen
8. Kloosterkerk
9. Huis van Van der Graeff
10. Huis van Langerak
11. Huis van Cornelis de Witt
12. Het Lange Voorhout
13. Huis van Buat
14. Huis van Pauw
15. Logement van Dordrecht
16. De Nieuwe Doelen
17. Het hof van Brederode
18. Huis van Tromp
19. Huis van Beverweerd
20. Huis van Van Beuningen
21. Huis van Odijk
22. Mauritshuis
23. Huis van Huygens
24. Huis van Johan de Witt
25. Huis van Van Beverningk
26. Rolzaal Hof van Holland
27. Kastelenij
28. Hofkapel
29. Hofvijver
30. Staten van Holland
31. Stadhoudelijk Kwartier
32. Gecommitteerde Raden
33. Werkkamer Johan de Witt
34. Binnenhof
35. Buitenhof
36. Het Pageshuis
37. Pikeurschuur
38. Gevangenpoort
39. Plaats
40. Het groene zoodje

De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, 1665-1666

1. Oostelijke Münsterse veldtocht, september-oktober 1665
2. Zuidelijke Münsterse veldtocht, september-december 1665
3. Route Frans hulpleger, november-december 1665
4. De Vierdaagse Zeeslag, 11-14 juni 1666
5. De Tweedaagse Zeeslag, 4 en 5 augustus 1666
6. Holmes's Bonfire, 19 en 20 augustus 1666

Tijdslijn

- 1621 Einde Twaalfjarig Bestand
- 1622 Geboorte Buat
- 1623 Geboorte Cornelis de Witt
- 1625 Geboorte Johan de Witt, prins Frederik Hendrik stadhouder
- 1626 Geboorte prins Willem II
- 1637 Geboorte graaf De Guiche, Beleg van Breda
- 1641 Huwelijk prins Willem II
- 1643 Hinderlaag bij Bergen op Zoom
- 1644 Verovering van Sas van Gent
- 1647 Overlijden prins Frederik Hendrik, prins Willem II stadhouder
- 1648 Vrede van Münster
- 1650 Aanval op Amsterdam, overlijden prins Willem II, geboorte prins Willem III
- 1651 Grote Vergadering, Akte van Navigatie
- 1652 Begin Eerste Engelse Zeeoorlog
- 1653 Johan de Witt raadpensionaris
- 1654 Einde Eerste Engelse Zeeoorlog, Verdrag van Westminster, Akte van Seclusie
- 1655 Begin Noordse Oorlog
- 1658 Slag in de Sont
- 1659 Verovering van Funen
- 1660 Einde Noordse Oorlog, Restauratie koning Charles II, de Dutch Gift
- 1664 De Haagse jufferroof, huwelijk Buat
- 1665 Begin Tweede Engelse Zeeoorlog, Slag bij Lowestoft, begin Münsterse Oorlog
- 1666 Prins Willem III Kind van Staat, einde Münsterse Oorlog, Vrede van Kleef, Vierdaagse Zeeslag, Tweedaagse Zeeslag, Holmes's Bonfire, Grote Brand van Londen
- 1667 Tocht naar Chatham, Eeuwig Edict, einde Tweede Engelse Zeeoorlog, Vrede van Breda

Dramatis personae

In het huis aan de Hoge Nieuwstraat

Buat, Henri de Fleury de Culan

Philippe de Fleury de Culan, zijn vader, kolonel in Staatse leger

Esther de Felins, zijn moeder

Gabriëlle de Fleury de Culan, zijn zuster

Jean de Felins, oom, oudere broer van zijn moeder

Samuel de Felins, eerste man van Gabriëlle

René de Vimeur, tweede man van Gabriëlle

Abraham, kamerdienaar

Claude, kokkin

Josue, knecht

Anne, meid

Godefroi de Dorlot, luitenant

In het Pageshuis

Heenvliet, Johan Polyander van den Kerckhove, hoveling, later hofmeester van de prinses royaal

D'Aumale, Philippe Nicolas d'Aumale, page, later officier in Staatse leger

Gabriël de Sylvius, page, later escuyer van de prinses royaal

Jean de Sylvius, oudere broer van voorgaande

David de Sylvius, predikant in Orange, vader van beide voorgaanden

Johan Boreel, page, later hofmeester van prins Willem III

Langerak, Frederik Hendrik van den Boetzelaer, page, later officier in Staatse leger

Joachim van Wevelinckhoven, page, later curator van de Leidse hogeschool

Rond Johan de Witt

Johan de Witt, raadpensionaris

Wendela Bicker, zijn echtgenote

Cornelis de Witt, zijn oudere broer, ruwaard van Putten

Maria van Berckel, echtgenote van voorgaande

Johanna de Witt, oudste zuster

Zwijndrecht, Jacob van Beveren, echtgenoot van voorgaande

Jacob de Witt, vader

Nicolas Vivien, pensionaris van Dordrecht, neef

Cornelia van der Meer, nicht en echtgenote van voorgaande

Swieten, Gerard Bicker, broer van Wendela Bicker

Cornelia Bicker, echtgenote van voorgaande

Anna de Witt, oudste dochter

Agneta de Witt, jongere dochter
Catharina de Witt, jongere dochter
Maria de Witt, jongere dochter
Johan de Witt, zoon
Elisabeth de Witt, jongste dochter
Zuidpolsbroek, Cornelis de Graeff, oom van Wendela Bicker
Govert van Slingelandt, achterneef van Johan de Witt
Jacob van den Bosch, commies van Johan de Witt
Johan Jacob Ferguson, klerk, huisleraar kinderen
Salomon, knecht van Johan de Witt

Aan het hof van Oranje

Maurits van Oranje, stadhouder, overleden in 1625
Frederik Hendrik van Oranje, broer van voorgaande, stadhouder
Amalia van Solms, gemalin van voorgaande
Willem II van Oranje, hun zoon
Less, Louise Henriëtte van Nassau, hun oudste dochter, later keurvorstin van Brandenburg
Albertine Agnes van Nassau, hun jongere dochter
Henriëtte Catharina van Nassau, hun jongere dochter
Maria van Nassau, hun jongste dochter
Willem Frederik van Nassau-Dietz, achterneef van de stadhouder
Hendrik Casimir II van Nassau-Dietz, zoon van voorgaande
Margaretha van Mechelen, maitresse van Maurits van Oranje
Beverweerd, Lodewijk van Nassau-Beverweerd, natuurlijke zoon van Maurits van Oranje en voorgaande
La Lecq, Maurits Lodewijk van Nassau-La Lecq, oudste zoon van voorgaande
Odijk, Willem Adriaan van Nassau-Odijk, zijn tweede zoon
Isabella van Nassau-Beverweerd, oudste dochter, echtgenote van Henry Bennet
Emilia van Nassau-Beverweerd, tweede dochter, echtgenote van Thomas Butler
Ouwerkerk, Hendrik van Nassau-Ouwerkerk, zijn derde zoon
Frederik van Dohna, neef van Amalia van Solms, gouverneur van Orange
Christiaan Albrecht van Dohna, neef van Amalia van Solms, officier in Staatse leger, later in dienst van Brandenburg
Hendrik van Dohna, neef van Amalia van Solms, jongere broer
Zuylestein, Frederik van Nassau-Zuylestein, natuurlijke zoon van stadhouder
Frederik Hendrik van Oranje, voorheen *jonker van Buren*
Willem Hendrik van Nassau-Zuylestein, zoon van voorgaande
Prins van Talmont, Henri Charles de la Trémoille, achterneef van stadhouder
Frederik Hendrik, later *prins van Tarente*
Mauke, Eleonora Mauritia van Portugal, nicht van de stadhouder

De Rijngraaf, Frederik Magnus van Salm, achterneef van Amalia van Solms
De jonge Rijngraaf, Frederik Willem van Salm, zoon van voorgaande
De Braziliaan, Johan Maurits van Nassau-Siegen, neef van de stadhouder
Piekje, Sophia Margaretha van Nassau-Siegen, zus van voorgaande
Hendrik van Nassau-Siegen, broer van voorgaanden
Zuilichem, Constantijn Huygens, secretaris
Constantijn Huygens jr, zijn oudste zoon
Christiaan Huygens, zijn jongere zoon
Katherine Stanhope, tweede vrouw van Heenvliet
François van Aerssen van Sommelsdijk, ambassadeur in Parijs
Sommelsdijk, Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk, zoon van voorgaande
De jonge Sommelsdijk, Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk, zoon van
voorgaande, gouverneur van Suriname
Arent van Dorp, hofmeester
Dorothea van Dorp, zus van voorgaande
Govert Brasser, thesaurier-generaal

Rond Jacob Cats en Cornelis Musch

Jacob Cats, dichter, raadpensionaris
Adriaan Pauw, raadpensionaris
Cornelis Musch, griffier der Staten-Generaal
Mevrouw Musch, Elisabeth Cats, dochter van Jacob Cats, echtgenote van
voorgaande
Carnisse, Diederik Pauw, tweede echtgenoot van voorgaande
Reinier Pauw, zoon van voorgaande uit eerste huwelijk
Jan van Ruytenburgh, achterneef van voorgaande
Maria Elisabeth Musch, oudste dochter van Elisabeth Cats
Mathijs Pompe van Slingeland, echtgenoot van voorgaande
Jacob Musch, overleden zoontje van Elisabeth Cats
Elisabeth Maria Musch, middelste dochter van Elisabeth Cats, Buats echtgenote
Philippe de Fleury de Culan, hun zoon
Henriëtte de Fleury de Culan, hun dochter
Anna Catharina Musch, jongste dochter van Elisabeth Cats
Carel van den Boetzelaer, echtgenoot van voorgaande
Asperen, Philip Jacob van den Boetzelaer, oudere broer van voorgaande

Rond Haagse incidenten

Gustavus Spar, Zweeds edelman
Johan Albert Trueleben, secondant van voorgaande
Frederik III van Sleeswijk-Holstein, hertog van Holstein
Hendrik Wolraet van Waldeck-Pyrmont, graaf van Culemborg

Johan Diederik de Mortaigne, kamerheer van de Zweedse koning
Roelof Goldestede, jongeling

Officieren en soldaten

Antoine Deschamps, stalmeester
Antoine Deschamps jr, zoon van voorgaande
Adriaan Cuyck van Meteren, officier in Staatse leger
Philips van Steelandt, officier in Staatse leger
Harpert Tromp, officier in Staatse leger, zoon van Maarten Tromp
Elias de Gentillot, Frans officier in Staatse leger, geheim agent
David de Marlot, Frans officier in Staatse leger, leraar wapenkunde
Frederik Herman van Schomberg, Duits officier in Staatse leger
Bernhard Mumm tot Schwarzenstein, Duits officier in Staatse leger
Jean Barton de Montbas, Frans officier in Staatse leger
Willem Joseph van Ghent, officier, later eerste commandant korps Mariniers
Anthonie Steengracht, solliciteur-militair van Zeeland
Gerard van der Nath, luitenant
Johan Cabeljau, kornet, later luitenant
Caspar van Lynden, kornet, later luitenant

Aan het hof van prins Willem II

André Rivet, predikant en tutor
Willem van der Straaten, dokter
Johan Heilersieg, klerk en leraar
Pieter Quast, kunstschilder en tekenleraar
Nicolaas Oudart, secretaris van de prinses royaal

Aan het hof van Brederode

Johan Wolfert van Brederode, veldmaarschalk, zwager van Frederik Hendrik
Pijke, Sophia Dorothea van Brederode, zijn oudste dochter
Amélie, Amalia van Brederode, zijn jongere dochter, grandmaitresse
Flo, Florentina van Brederode, zijn jongere dochter
Treesje, Anna Trajectina van Brederode, zijn jongere dochter, coadjutrice

Aan het hof van Bohemen

Winterkoning, Frederik van de Palts, neef van Frederik Hendrik
Winterkoningin, Elizabeth Stuart, echtgenote van voorgaande
Rupert van de Palts, hun zoon, officier en admiraal
Maurice van de Palts, hun jongere zoon
Dolle Palatijn, Philip van de Palts, hun jongere zoon
Sophia van de Palts, hun jongste dochter

Fransen

Godefroi d'Estrades, ambassadeur van Frankrijk
Charles de Tassin d'Alonne, gouverneur en schermleeraar
Daniël de Tassin de Torsay, Frans gezant, broer van voorgaande
Johanna de Bommert, echtgenote van De Tassin d'Alonne
Abel de Tassin d'Alonne, haar zoon
Jacques de l'Espinay, schermleeraar van prins Willem II
Antoine Arpin, beheerder van een logement in Parijs

Aan het Engelse hof ten tijde van de jonge jaren van Buat

Charles I Stuart, koning van Engeland, onthoofd in 1649
Henriëtta Maria van Frankrijk, zijn echtgenote
Koningin-moeder, Maria de' Medici, moeder van voorgaande
Prins van Wales, Charles II Stuart, zoon van Charles I Stuart
Prinses royaal, Mary Stuart, oudste dochter van Charles I Stuart, gemalin prins Willem II
York, James Stuart, jongere zoon van Charles I Stuart
Gloucester, Henry Stuart, jongste zoon van Charles I Stuart
Minette, Henriëtte Anne Stuart, jongste dochter van Charles I Stuart
Henry Vane, secretaris van staat
Walter Vane, zijn zoon, officier in Staatse leger, later Engels gezant
John Locke, secretaris van voorgaande
Arundel, Thomas Howard
Strafford, Thomas Wentworth, invloedrijke raadgever, onthoofd in 1641
William Killigrew, hoveling
William Killigrew, zijn zoon
Mary Killigrew, zijn dochter
William Killigrew, verwant aan voorgaanden, officier in Staatse leger
Peter Killigrew, broer van voorgaande
John Bennet, oudste zoon van de Bennets, verwant aan de Killigrews
Henry Bennet, broer van voorgaande, later *Arlington*, secretaris van staat

Engelsen ten tijde van het Gemenebest

Oliver Cromwell, rijksvoogd
Richard Cromwell, zijn zoon en opvolger
Isaac Doreslaer, Engels gezant, vermoord in 1649
Walter Strickland, Engels gezant
Oliver St John, Engels gezant
Robert Honiwood, Engels gezant ten tijde van de Noordse Oorlog, voorheen hoveling aan het hof van Bohemen, zwager van Walter Vane
George Downing, Engels ambassadeur in de Republiek

Rond koning Charles II

Ormonde, James Butler, onderkoning van Ierland
Ormonde, Thomas Butler, zoon van voorgaande
Clarendon, Edward Hyde, kanselier
Anne Hyde, zijn dochter
Edward Nicholas, secretaris van staat
St Albans, Henry Jermyn, hoveling
Henry Jermyn, neef van voorgaande
Southampton, Thomas Wriothesley, schatkistbewaarder
Lucy Walter, minnares van Charles II
James Scott, haar zoon
William Temple, gezant in Brussel
Denzil Holles, gezant in Parijs
Hiëronymus Nypho, geheim agent in Antwerpen

Rond de vloot van Engeland

Albemarle, George Monck, admiraal
Sandwich, Edward Montagu, admiraal
George Ayscue, admiraal
Robert Holmes, schout-bij-nacht

Rond de vloot van de Republiek

Bestevaër, Michiel de Ruyter, luitenant-admiraal
Bestevaër, Maarten Tromp, luitenant-admiraal
Cornelis Tromp, zijn jongere zoon, viceadmiraal
Bastiaan Molewater, neef van voorgaande
Jacob van Wassenaer Obdam, luitenant-admiraal
Egbert Kortenaer, viceadmiraal
Witte de With, viceadmiraal
Johan Evertsen, viceadmiraal
Cornelis Evertsen, viceadmiraal, broer van voorgaande
Auke Stellingwerff, viceadmiraal
Aert van Nes, viceadmiraal
Otto van Treslong, kapitein
Laurens Heemskerck, stuurman
Salomon van den Tempel, scheepsbouwer

Rond De Guiche en het Franse hof

Armand de Gramont, graaf De Guiche
Antoine III de Gramont, zijn vader, maarschalk van Frankrijk
Lodewijk XIV, koning van Frankrijk

Monsieur, Philippe d'Orléans, broer van voorgaande
Jules Mazarin, kardinaal, overleden in 1661
Turenne, Henri de la Tour d'Auvergne, maarschalk van Frankrijk
Pradel, François de Vilanders, generaal in Franse dienst
Jean-Baptiste Colbert, eerste minister van Frankrijk
Charles Colbert, broer van voorgaande, afgevaardigde te Kleef
Beaufort, François de Vendôme, luitenant-admiraal van Frankrijk
D'Artagnan, Charles de Batz de Castelmore, officier in Franse dienst

Rond de Noordse Oorlog

Karel x Gustaaf van Palts-Zweibrücken, koning van Zweden

Rond de Münsterse Oorlog

Christoph Bernhard von Galen, bisschop van Münster
Maximiliaan Hendrik van Beieren, bisschop-keurvorst van Keulen
Johan Frederik van Brunswijk-Lüneburg, hertog van Brunswijk-Lüneburg
Ernst August van Brunswijk-Lüneburg, jongere broer van voorgaande

Rond het hof te Kleef

Friedrich Wilhelm van Brandenburg, keurvorst van Brandenburg
Johann Georg van Anhalt-Dessau, veldmaarschalk van Brandenburg
Gerhard Bernhard von Pellnitz, stalmeester van Brandenburg

Pensionarissen, ambassadeurs, gezanten en secretarissen

Hiëronymus van Beverningk, thesaurier-generaal, ambassadeur
Coenraad van Beuningen, ambassadeur
Jacob van Campen, secretaris van voorgaande
Gaspar Fagel, pensionaris van Haarlem
Pieter de Groot, pensionaris van Amsterdam
Renswoude, Johan van Reede van Renswoude, gedeputeerde namens Utrecht
Willem Boreel, ambassadeur in Parijs
Johan Boreel, neef van voorgaande, gedeputeerde namens Zeeland
Rutger Huygens, gedeputeerde namens Gelderland
Pieter Cunaeus, secretaris van de ambassade in Engeland
Johan Spronsen, commies van de Staten-Generaal

Rond het hof van prins Willem III

Johan van Ghent, gouverneur, opvolger van Zuylestein
Frederik van Reede van Renswoude, opperstalmeester, zoon van Renswoude
Wotton, Charles Henry van den Kerckhove, edelman, zoon van Heenvliet
Dorothea Helena van den Kerckhove, zuster van voorgaande

Triglandius, Cornelis Trigland, leraar theologie
Bornius, Henricus van Born, leraar Latijn en wijsbegeerte
Gillis Valckenier, Amsterdams burgemeester, voorzitter educatiecommissie
Hans Willem Bentinck, page

Rond het Hof van Holland

Mr. Johan Dedel, president, overleden maart 1665
Maesdam, Mr. Frederick van Dorp, plaatsvervangend president
Mr. Dirck Sixti, raadsheer
Mr. Aelbert Nierop, raadsheer
Mr. Martinus Veth, gewezen raadsheer
Catharina Cats, echtgenote van voorgaande
Maagd van Orléans, Catharina van Orliens, nichtje van voorgaande
Bennebroek, Mr. Adriaan Pauw, raadsheer, zoon van raadpensionaris Pauw
Anna Christina Pauw, zijn dochter
Mr. Jacob van der Graeff, raadsheer
Pieter van der Graeff, zijn oudste zoon
Jacob van der Graeff, zijn tweede zoon
Margareta van der Graeff, tweelingzus van voorgaande
Mr. Willem Goes, raadsheer
Mr. Pieter Ockers, raadsheer
Mr. Cornelis Fannius, raadsheer, neef van Johan de Witt
Mr. Johan van den Honert, raadsheer
Mr. Adriaen Copmoijer, procureur
Jacob van Wamelen, cipier van de Gevangenpoort

Overige Haagse juristen

Mr. Franco Riccen, raadsheer van de Hoge Raad
Mr. Walterus Rietraet, notaris
Mr. Martinus Beeckman, notaris
Mr. Martinus Jacquet, advocaat

Leden van schutterij Sint-Sebastiaansgilde

Noordwijk, Wigbold van der Does, kolonel
Zacharias de Swart, apotheker, kapitein
Andries Verhagen, zadelmaker
Pieter Verhagen, herbergier, zoon van voorgaande
Cornelis d'Assigny, apotheker
Hendrik Verhoeff, zilversmid
Gaspar Mars, graveur
Pieter van Rijk, wijnhandelaar

1665

Overleg bij de Vredesbrug

1

't Oude Slot te Heemstede, 8 april 1665

‘Sixti wellicht?’

Twee heren staan in de bleke lentezon bij de muur om de slotgracht. Op het voorplein verzorgt een hondenjongen enkele jachthonden. De mannen schenken er geen aandacht aan. Ondanks het voorjaarsreces is het tweetal onberispelijk gekleed: zwartlakens pak, schone akertjes onder hun hagelwitte kragen en een kastoorthoed op het hoofd. Hun kleding maakt hen ouder dan ze in werkelijkheid zijn. De kleinste van de twee – neiging tot corpulentie, bolrond gezicht, krullend haar tot over zijn schouders – leunt op zijn met parelmoer ingelegde wandelstok. De ander – slank en lang, keurig gekapte krullen, gesoigneerde knevel en sik – schudt zijn hoofd en wuift de vraag weg. ‘Nee, Sixti niet.’

‘Hij is aan de beurt, weet u, qua anciënniteit.’

‘O, zeker. Maar de man is vijfenzeventig. Laatst dommelde hij in slaap, tijdens een verhoor in de Examineerkamer nog wel. Nee, Sixti is te oud, net als Van Dorp.’

De mannen zijn neven, beiden raadsheer bij het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland: mr. Jacob van der Graeff en mr. Adriaan Pauw. De moeder van Van der Graeff was een nicht van de oude Pauw, in leven de roemruchte Hollandse raadpensionaris, die de heerlijkheid Heemstede een halve eeuw geleden verwierf, en vader van deze Pauw. Op dit slot treft de familie zich sinds jaar en dag. Het ligt ideaal, in de nabijheid van de bossen, jachtvelden en zee. Geen beter oord om tijdens de zomermaanden de stad te ontvluchten of, zoals deze ochtend, zonder pottenkijkers met elkaar van gedachten te wisselen.

‘Van Dorp doet zijn best,’ zegt Van der Graeff. ‘Ambitieuus, ondanks zijn leeftijd, zeer ambitieuus, mag ik wel zeggen. Sinds het overlijden van

de heer Dedel – requiescat in pace – wil Van Dorp mijns inziens maar één ding: het presidentschap verwerven.’

‘Kan zijn, maar hij zal het niet worden. Vanwege zijn leeftijd én zijn verknochtheid aan Oranje. Met een broer als hofmeester en een zwager als secretaris van opeenvolgende prinsen zal raadpensionaris De Witt zijn benoeming te allen tijde blokkeren.’

Een pauw, enkele meters van hen vandaan op de slotmuur gezeten, schudt zijn staartveren en slaakt een rauwe kreet.

‘Dan wordt het Fannius,’ zegt Van der Graeff.

‘Fannius? Na de Haagse jufferroof? Ha!’ Pauw trekt een scheef lachje. ‘Die dwaling zal hem nog jaren blijven achtervolgen.’

‘Ignorantia iuris nocet,’ zegt Van der Graeff. ‘Al geldt dat wellicht meer voor Goes dan voor Fannius. Hij is een volle neef van De Witt, vergeet dat niet. Familia unita fortior. De Witt zal hem steunen.’

‘Ongetwijfeld,’ zegt Pauw. ‘Maar: een Zeeuw. Na de schorsing van Veth staan de Zeeuwen zwak. Dat schandaal was te groot. Er is nog niet eens een opvolger voor Veth gevonden. Met twee vacante zetels lukt het de Zeeuwen nooit het presidentschap te bemachtigen.’

‘Dan valt Ockers dus ook af.’

‘Uiteraard.’

De poort van het slot gaat open, twee jongens en twee meisjes rennen over de Vredesbrug in de richting van de hondenjongen. De patrijs- en windhonden blaffen verwachtingsvol als ze het groepje zien. Het jongste meisje hurkt en aait de honden. Het andere meisje – hooguit een jaar of zestien, zeventien – zegt iets tegen de oudste jongen en wijst in de richting van de twee raadsheren. Ze loopt naar hen toe, maakt een kniksje voor de heer Pauw en vraagt: ‘Vader, mogen we met de koets naar het strand? Het is zulk heerlijk weer.’

Pauw glimlacht naar Van der Graeff.

De andere kinderen komen erbij. ‘Toe, mag het, vader?’ vraagt de oudste jongen aan Van der Graeff. ‘We willen de honden graag op het strand laten rennen.’

‘En naar het binnenlopen van de vissers kijken,’ zegt de jongere zoon.

‘En naar de zee,’ zegt het jongste meisje.

Van der Graeff wisselt een blik van verstandhouding met Pauw. Hoe

vaak zijn ze in hun jeugd zelf niet naar het strand geweest? Ritjes die steevast eindigden in een van de vele dranklokalen, maar goed: heerlijke, onbekommerde tijden die je je kinderen niet wil ontzeggen. ‘Van mij mag het. Als je op de tweeling let, Pieter. En op je nichtje.’

‘Ik zal ze geen moment uit het oog verliezen, vader.’

‘Dan geef ik ook mijn fiat,’ zegt Pauw, maar als de kinderen willen weghollen, houdt hij zijn dochter tegen en zegt: ‘Anna Christina, laat de koetsier weten dat ik jullie weer vóór het avondmaal terugverwacht.’ Ook Pauw is de dranklokalen niet vergeten.

‘Dat zal ik doen, vader,’ zegt het meisje en ze maakt een kniksje. Het groepje rent uitgelaten met de keffende honden naar het koetshuis. De hondenjongen volgt gehoorzaam de hele roedel.

Van der Graeff kijkt de kinderen na. ‘Ze worden groot.’

‘Zeg dat wel.’

‘Hebt u al nagedacht over haar toekomst, mijnheer?’

‘U bedoelt... een huwelijk?’

‘Uw Anna Christina kan het goed vinden met mijn Pieter. Ik zou in principe niet tegen zo’n verbintenis zijn. U?’

‘Hoe zou ik kunnen?’ Ze glimlachen. Pauw is zelf met nicht Cornelia getrouwd die hij kent van de zomers op ’t Oude Slot. ‘Maar laat ons terugkeren naar ons gesprek.’

‘Prima, a re decedo. Maar mocht u denken aan een huwelijk, dan -’

‘Uiteraard,’ zegt Pauw.

Er zwemmen twee zwanen in de slotgracht. Ze dobberen wat rond, wetend dat ze van de mannen geen brood hoeven te verwachten.

Van der Graeff tikt met zijn wandelstok ritmisch op de muur, terwijl hij zegt: ‘Respice finem! Sixti niet, Van Dorp niet, Goes niet én Fannius niet, Ockers niet... Ergo: Nierop...’

‘Nierop? Ha! Geen schijn van kans. Te prinsgezind.’

‘...en Van den Honert. Uit Dordt, vergeet dat niet, uit Dordt, net als de raadpensionaris. Dat is in zijn voordeel. Bovendien: pas zestig.’

‘Maar te kort raadsheer, te onervaren.’

‘Daarin hebt u gelijk.’

Pauw buigt zich naar voren. ‘In feite maken er slechts twee een gereede kans...’ Met een lachje beweegt hij zijn hand van neef tot neef.

Van der Graeff reageert alsof de suggestie hem heeft geschokt. Hij schudt zijn hoofd en zegt ferm: ‘Neen, neen!’

‘Neen?’

‘Neen, mijnheer,’ zegt Van der Graeff nogmaals. ‘Ik weiger het tegen u op te nemen. Als het klopt wat u zegt, trek ik me onmiddellijk terug.’

‘U ambieert het presidentschap niet?’

‘Niet als dat ten koste gaat van u,’ zegt Van der Graeff.

‘Wees gerust.’ Pauw legt zijn hand op zijn neefs schouder. ‘Ik heb geen enkele ambitie om president te worden. Werkelijk, ik doe graag een stap opzij voor u, mijnheer. Niemand beschikt over betere papieren dan u. U bent van ons de oudste, zowel qua leeftijd als qua dienstjaren. U hebt een enorme staat van dienst, bent goed Hollands en hebt nog nooit een misstap begaan. En, niet te vergeten, u bent al jaren commissaris van de Gevangenpoort, tot ieders tevredenheid. Werkelijk, u bent van alle raadsheren de beste kandidaat. Ik zal mij volledig en zonder voorbehoud achter uw kandidatuur scharen.’

Het leven van Buat

2

1622-1640
Het Pageshuis

Je zou kunnen zeggen dat mijn leven pas werkelijk een aanvang nam toen mijn moeder in het kraambed stierf en mijn vader me, nog diezelfde week, aan zijn hand naar het Pageshuis bracht. In zijn andere hand droeg hij mijn valies.

Op de Kneuterdijk vroeg ik wat dat was, een *paadje*.

Hij zei: 'Pages zijn vriendjes voor de prins. Gij zult er een van zijn.'

Ik vroeg hem of mijn nieuwe zusje er ook een werd.

'Neen,' zei hij, 'Gabriëlle gaat naar oom De Felins in Antwerpen. Maak je om haar geen zorgen.'

Of mijn vader me omhelsde bij het afscheid staat me niet meer bij. Ik neem aan van wel. Hoe dan ook, hij ging weg en vanaf dat moment stond ik onder het toezicht van de heer Heenvliet, ordinaris intendant van het Pageshuis.

'Normaal zijn er acht à tien jongens, allemaal Frans, net als u,' zei hij, toen hij mij mijn slaapvertrek toonde. Ik zag een houten tafel, twee bedden en een stoel. Heenvliet wees me een kist voor mijn spullen en zei dat ik mijn kamer voorlopig niet hoefde te delen. Hij riep een jongen en blafte hem toe: 'Dit is Buat, vanaf heden de jongste page. Hij heet Henri de Fleury de Culan, maar wij noemen hem Buat. Leg hem uit hoe alles hier werkt, D'Aumale.' Daarna liet Heenvliet ons alleen.

De jongen stelde zich voor als Philippe Nicolas d'Aumale, zoon van de markies van Haucourt. Ik kon zijn Frans slecht volgen. Zeker, ik ben Frans van geboorte, maar ik werd als zuigeling meegenomen naar de Republiek toen mijn vader dienst nam in het Staatse leger en als hij op veldtocht was (bijna altijd, behalve in de winter) sprak mijn moeder

Antwerps met me. Voor zover ik hem begreep zei D'Aumale dat prins Frederik Hendrik een voorkeur had voor Franse pages omdat zijn eigen moeder Frans was en hij zelf aan het Franse hof was opgevoed.

Die eerste weken waren een kwelling. Ik miste mijn moeder. Haar plotselinge dood had mijn leven voorgoed veranderd. Niemand wist dat ik 's avonds in mijn bed stilletjes om haar hilde. De oudere pages, bij wie ik weinig aansluiting vond, bouwden mij na om mijn rare Frans en ook D'Aumale lachte dan met hen mee. Ik verborg mijn verdriet, uit angst voor meer geplaag.

Het Pageshuis stond aan het Buitenhof. Iedere morgen, nog voor zonsopgang, leidde Heenvliet ons in ganzenpas naar het Stadhoudelijk Kwartier aan het Binnenhof. Uiteraard niet door de Stadhouderspoort, maar door de prinselijke tuinen, via een overdekt bruggetje. Zo betraden we de keukens, ons domein. Bij de maaltijden liepen we achter elkaar de eetzaal in met de hoofdgerechten, gevolgd door lakeien met de overige spijzen. Het was onze taak erop toe te zien dat de schalen netjes op de tafels werden geplaatst. Tijdens de maaltijd stonden we achter de edellieden met kommen en servetten, luisterend naar de tafelgesprekken. 'Hou uw mond toe en uw ogen open,' had D'Aumale gezegd, 'dan wordt u een goed hoveling.'

Aan het hof werd alles bepaald door een strikte hiërarchie. Er waren meerdere tafels, met namen als de *Tafel van Zijne Vorstelijke Genade*, de *Tafel van de Raad* en de *Tafel van de Edellieden*. Aan de eerste zat Zijne Excellentie met zijn naaste familie en de hoogste militairen. De tweede was bestemd voor de belangrijkste dignitarissen, zoals Zuulichem, de geheimschrijver, en de opperstalmeester, monsieur Deschamps. Hier schoof ook Beverweerd geregeld aan. Hoewel hij zelf een groot huis in Den Haag bezat, at hij graag mee om op de hoogte te blijven van de laatste roddels. De derde tafel was voor de ordinaris edellieden: de onderstalmeesters, de onderhofmeesters en overige domestieken. Hier zaten Heenvliet en de gebroeders Dohna, die niet veel ouder waren dan wij, maar het al tot schildknaap hadden geschopt. Volgens D'Aumale waren ze zelfs mee geweest met prins Frederik Hendrik op de laatste veldtocht. 'Het zijn neven van Zijne Excellentie, dat zal meespelen,' had hij mij toegefluisterd.

Hierna volgde de *Tafel van de Pages*, ónze tafel. Daar aten we als de voorgaande tafels uitgegeten waren en de lakeien ons de overgebleven gerechten voorschotelden. Hier bespraken we alles wat we tijdens de maaltijd hadden opgevangen. *Had je die grap van Beverweerd gehoord? Waarom werd Zijne Excellentie plotseling zo boos? Wat zeiden ze nou over die-en-die?* Aangelegenheden die mij in de eerste maanden boven de pet gingen, maar na verloop van tijd steeds belangrijker werden. Het hof werd gaandeweg mijn wereld.

Er waren nog meer tafels, voor lagere domestieken, maar die zal ik u besparen. Als zij aan tafel gingen, en zich op de rest van het voedsel stortten, hadden wij de eetzaal reeds verlaten.

We brachten veel tijd door met prins Willem. We werden, precies zoals mijn vader had gezegd, zijn vriendjes. We waren altijd in zijn buurt. Ik was bij zijn allereerste publieke optreden: het leggen van de eerste steen van de Nieuwe Doelen aan de Korte Vijverberg. De prins was aangekleed als metselaar, compleet met maatstok en schootsvel, en wij, de pages, vergezelden hem in onze donkergroene rokken, met de zilvergrijze leeuw op onze borst. De schutters van het Sint-Sebastiaansgilde juichten en klaptten terwijl de prins met zijn gouden troffeltje de steen plaatste. Ze werden bijna uitzinnig toen hij geld ging strooien. Ook wij kregen muntjes om te werpen. Daarna vertrokken we met het hele gevolg naar 't Oude Hof, voor een uitgebreid banket, waarbij wij door Heenvliet gewoon weer aan het werk werden gezet. Maar de vervoering van de schutters zal ik nooit vergeten: ze hielden van de prins.

Na verloop van tijd vervaagde mijn moeder. Ze verdween uit mijn gedachten, om alleen zo nu en dan in mijn dromen rond te dwalen. Of nee, soms hoorde ik overdag haar stem, met die zoete tongval van haar, op eenzame momenten. Dan fluisterde ze iets troostends in mijn oor, en keek ik hoopvol op. Vergeefs.

Ik leerde de andere jongelingen kennen. Het hof wemelde ervan. De jonker van Buren bijvoorbeeld: een knul met een brutale oogopslag en ongebonden omgangsvormen, iets jonger dan ik, al zou je dat niet zeggen, want hij was groter en sterker. Zeer zelfverzekerd, bijna op het vrijpostige af. Wanneer hij in de gangen een hoveling passeerde nam hij nooit zijn hoed af. Wij bewonderden hem om zijn onverschrokkenheid.

Een ander was Hendrik van Dohna, de jongste van de drie gebroeders Dohna die aan het hof verbleven. Frederik en Christiaan Albrecht mochten inmiddels de kinderspelletjes zijn ontgroeid, Hendrik niet. Ik herinner me hem als een vrolijke jongen, zeer geliefd bij iedereen. Hij had een grootse toekomst voor zich, maar helaas: hij stierf nog voor zijn twintigste verjaardag in Engeland, terwijl hij diende in het leger van koning Charles. Prins Willem rouwde weken om zijn dood.

Het hof van Oranje draaide om de jonge prins. Een tengere knaap met een welgevormd gezicht, wiens zwarte haar tot over de schouders viel. Hij bezat een heldere geest en blonk uit in verstoppertje. Hij wist zich in de kleinste hoekjes te wurmen en meestal vonden we hem als laatste. De jonker van Buren verloor soms zijn geduld als hij hem niet kon vinden. Hij speelde liever tikkertje.

Op een dag speelden we bok-bok-stavast. Dat deden we vaak, zoals iedereen in zijn jeugd. Ik was de bok en had mijn hoofd gelegd in de schoot van de prins, die op de stoel zat. Hendrik van Dohna sprong op mijn rug en riep: ‘Hakbijl, lepel, bril of schaar?’ Uiteraard zonder dat ik kon zien welk gebaar hij maakte.

‘Hakbijl!’ gokte ik. Als ik het goed had, mocht ik op de stoel van de prins plaatsnemen. Ik had het mis. Wat het was weet ik niet meer, in ieder geval geen hakbijl. Wie op de stoel zat mocht een straf bedenken, iets in de trant van vijf rondjes om de tafel rennen, hinkelend een gek rijmpje opzeggen of iedereen aan je oorlel laten trekken. Ik zag aan de blik van de prins dat hij deze keer iets speciaals had bedacht.

‘Ge wildet een hakbijl, Buat?’ zei hij. ‘Dan kunt ge hem krijgen.’ Hij ging staan en sprak op plechtige toon: ‘Mijn beste monsieur Le Buat, u had het mis en daarom veroordeel ik u... ter dood.’ De prins draaide zijn duim omlaag als een Romeinse keizer.

De jonker van Buren speelde het spel direct mee. Hij ging naast me staan en zei: ‘Kniel, ongelukkige, en doe een schietgebed.’ De anderen begonnen te giechelen.

Ik zeeg neer op mijn knieën, vouwde mijn handen en prevelde het Onzevader, zoals we dat hadden geleerd in de Hofkapel. De jonker pakte met twee handen zijn zware, onzichtbare zwaard en bracht het omhoog. ‘Dáár gaat ge, Buat!’ riep hij, terwijl hij het denkbeeldige staal dwars

door mijn nek zwaaide. Rochelend stortte ik ter aarde. Er werd hard gelachen, vooral toen ik met mijn tong uit de mond begon te schokken en met mijn vingers uitbeeldde hoe het bloed mijn hals uit spoot.

Op dat moment moet Zuilichem de speelkamer zijn binnengekomen (wat me was ontgaan, druk als ik het had met sterven). Ik bloedde nog een tijdje hevig door, tot ook ik stilviel, omdat ik merkte dat er iets aan de hand was. Toen ik opkeek zag ik het zure gezicht van Zuilichem, die mijn toneelstukje niet op prijs stelde. Zonder iets te zeggen verliet hij het vertrek.

Op een druilerige middag kwam Zuilichem een nieuwe page brengen. Toevallig keek ik door het venster op het Buitenhof: naast de secretaris draafde een bleek jongetje, van een jaar of zeven, met opvallend rood haar. Even later riep Heenvliet me.

‘Buat, dit is Gabriël de Sylvius, vanaf heden de jongste page. We noemen hem Sylvius. Ge zult uw kamer met hem delen. Vertel hem hoe alles hier reilt en zeilt.’

Met de komst van Sylvius verdween mijn eenzaamheid. Als ik in de nachten geplaagd werd door nare dromen, en ik Sylvius rustig naast me hoorde slapen, week de angst. Voor het slapengaan praatten we veel, op fluistertoon om anderen niet te wekken. Sylvius werd de eerste aan wie ik vertelde dat mijn moeder in het kraambed was gestorven.

‘En uw vader?’ vroeg hij.

‘Die heeft een huis hier in Den Haag, in de Hoge Nieuwstraat, niet ver van hier, maar ik zie hem nooit, omdat hij altijd met Zijne Excellentie op campagne is. Alleen met kerst ga ik naar hem toe.’

Sylvius antwoordde hierop: ‘Dan hebt u eigenlijk uw moeder én uw vader verloren.’ Ik herinner me dat nog goed, want ik vond het een wijze uitspraak voor zo’n jong iemand.

Hij vroeg of ik broertjes of zusjes had en ik vertelde over Gabriëlle, die in Antwerpen woonde bij een oom, en dat ik haar sinds haar geboorte niet meer had gezien. Toen ik hem vroeg of hij zijn familie miste zei hij dat dat niet het geval was, want hij had zowel zijn vader als zijn moeder nog, en zijn oudere broer Jean, ook al woonden die vele mijlen hiervandaan. Zijn vader was predikant te Orange. Jean miste hij wel

een beetje, maar niet heel erg, want hij had beloofd vaak te schrijven. Toch meende ik Sylvius die eerste dagen soms stilletjes te horen huilen in zijn bed. Ik begreep dat hij zich groothield en nam me plechtig voor alles te doen om hem mijn eenzaamheid te besparen.

Sylvius voelde zich aan het hof sneller thuis dan ik. Zijn uitmuntende beheersing van het Frans kwam hem goed van pas. Hij werd niet door de oudere pages geplaagd. Iedereen mocht Sylvius graag en ik prees mezelf gelukkig met zo'n geliefde vriend.

Ik weet niet of het toeval was, maar enige weken na het voorval met Zuilichem in de speelkamer van de prins werd er werk gemaakt van onze educatie. Zuilichem had een gedetailleerd onderwijsprogramma ontworpen. Daar had hij ervaring mee, want hij had dat ook gedaan voor de jeunesse aan het hof van Bohemen.

Heenvliet benadrukte het belang van onderwijs voor alle jongelingen aan het hof en in het bijzonder dat voor prins Willem, want hij zou zijn vader ooit opvolgen als stadhouder en kapitein-generaal. Prins Willem was de eerste Oranje die een republiek zou erven.

De Leidse hoogleraar dominee Rivet leidde de educatie, maar zolang wij nog niet eens de beginselen van het alfabet onder de knie hadden, zagen we hem niet – behalve aan de *Tafel van Zijne Vorstelijke Genade*, waar hij zich graag door ons liet bedienen. Maar later zagen we hem ook niet. Hij bemoeide zich enkel met het onderwijs van de prins. Volgens Sylvius verloor *monsieur le professeur* zich liever in hoogdravende disputen met andere geleerden en gezellige avondjes met het prinselijk paar dan dat hij zich bemoeide met onze educatie. Mij kon het niet schelen, maar Sylvius wel: hij hield van leren.

De jonker van Buren werd naar Parijs gestuurd voor het vervolg van zijn opleiding. Dat bedroefde me, want ik was zeer op hem gesteld, net als iedereen aan het hof (behalve de edellieden voor wie hij zijn hoed niet afnam). Sylvius zei dat de jonker was weggestuurd vanwege zijn slechte invloed op ons. Ik denk dat hij gelijk had.

Schrijffles kregen we van Heilersieg, een klerk van Zijne Excellentie. Iedere middag toog hij, met onverholten tegenzin, naar het Pageshuis om ons het alfabet bij te brengen. Saaie dictees vielen ons te beurt alsof hij ons wilde straffen voor het feit dat hij met deze taak was belast.

Schreef je een woord verkeerd dan gaf hij je met zijn rietje een tik op je hand. Sylvius had in Orange al leren schrijven en als Heilersieg niet oplette (wat vaak het geval was, want hij stond meestal met de handen op zijn rug naar buiten te staren), hielp hij me met de spelling.

Zuilichem bracht het jaar erop twee nieuwe pages. Althans, dat dacht ik, maar D'Aumale fluisterde in mijn oor: 'Z'n zoons.' Ik had het kunnen weten, want de oudste van de twee was al net zo hooghartig als zijn vader. De ander had iets afwezigs: een iel ventje, met zware wallen onder zijn ogen. Op mij maakte hij vooral een ziekelijke indruk.

Zuilichem gaf me papier, inkt en een ganzenveer. Hij zei dat hij zich op de hoogte wilde stellen van onze vorderingen. Toen dicteerde hij wat woorden en moest ik een paar sommen maken. Ik deed mijn best, in de hoop het er een beetje goed van af te brengen.

'Tekend nu eens iets voor mij, Buat. Zeg... een paard. Kunt ge dat?'

Ik tekende naar beste kunnen een paard. Zuilichem pakte het papier en toonde het zijn zoons. De oudste lachte, de jongste zweeg. Waarschijnlijk ontging het hem allemaal. Hij leek me niet zo snugger.

'Dat is een interessant... dier, Buat,' zei Zuilichem en de oudste zoon knikte overdreven. Zuilichem gooide het papier achteloos op tafel en stond op. 'Goed, ik weet voldoende.' Zonder afscheid te nemen ging hij weg, gevolgd door beide zoons, die evenmin groetten.

Ik pakte het vel met mijn gekrabbel en wierp het in de haard. Met genoegen zag ik de vlammen mijn 'dier' verzwelgen.

In bed vertelde Sylvius dat hij had gehoord dat Zuilichem zijn zoons zelf had onderwezen. 'Het zijn wonderkinderen. Ze spreken minstens tien talen vloeiend, waaronder Latijn en Grieks, ze bespelen meerdere muziekinstrumenten en kunnen prachtig tekenen en foutloos rekenen.'

'De jongste ook?' vroeg ik verbaasd.

'Ja, juist hij,' zei hij. 'Christiaan heet hij. Een waar fenomeen.'

Ik kreeg een nog grotere hekel aan die uitslovers. Altijd wanneer ik ze later tegenkwam – onvermijdelijk aan een hof waaraan hun vader zo'n belangrijke plaats innam – moest ik denken aan die keer dat de jonge Constantijn Huygens me had uitgelachen en Christiaan Huygens me geen blik waardig had gegund. Ondanks al hun kennis en vaardigheden hadden ze weinig van beleefde omgangsvormen begrepen.

Enkele weken later arriveerde aan het hof een schilder voor de tekenlessen, een zekere Quast. Een zenuwachtige vent met een puntig sikje waaraan hij onophoudelijk frunnikte. Quast leek me een spotnaam, maar zo heette hij werkelijk. Het was blijkbaar belangrijk om te leren tekenen, want Heenvliet zei dat we drie keer per week tekenles kregen.

Al bij de tweede les krijste Quast dat ik alle talent ontbeerde en dat hij weigerde zijn kostbare tijd aan mij te verspillen. Hij stuurde me weg, en ik hoefde niet meer terug te komen. 'Meldt u zich bij de stalmeester, Buat, ga daar maar paardenvijgen scheppen. Doet u nog iets nuttigs.'

Op het Buitenhof, pal naast het Pageshuis, bevond zich een hoge poort die naar de pikeurschuur leidde. Vaak hoorde je het holle geklepper van paardenhoeven, wanneer een ruiters via deze toegang de stallen betrad, als hij geen zin had om de reguliere ingang in de Kettingstraat te gebruiken.

Ik opende het deurtje in de poort en liep naar een kantoor waar de onderstalmeester een pijp zat te roken. Toen ik zei waarvoor ik kwam, zei hij, zonder de pijp uit zijn mond te nemen, dat hij wel wat hulp kon gebruiken. Hij riep een knecht die mij aan het werk zette: paarden roskammen, zadelkleden uitkloppen en, inderdaad, paardenvijgen scheppen. Karweitjes die ik geen straf vond, vergeleken bij de tekenlessen van Quast.

Het duurde niet lang of ik was vaker te vinden in de stallen dan in de lesbanken. In de pikeurschuur voelde ik me thuis. Niemand is eenzaam met paarden om zich heen. Ik kon dan misschien geen paarden tekenen, ik wist intuïtief wel hoe ik met ze om moest gaan. De liefde was wederzijds: als ik de stallen betrad begroetten de dieren me met een vrolijk gehinnik. Paarden liegen niet. Als ze je mogen, dan mogen ze je.

Mijn favoriet was een witte merrie, die haar hoofd onrustig heen en weer bewoog als je te dichtbij kwam. Adelheid stond als weerspanning te boek, maar mij duldde ze, misschien omdat ik haar altijd met eerbied benaderde en pas haar stal betrad nadat ik mijn komst had aangekondigd. Bij de derde keer wreef ze zelfs kort haar neus tegen mijn schouder, terwijl ik haar water ververste. Ik nam vaak iets lekkers voor haar mee, een korst brood, een appel of een peer; voedsel dat ik bij de maaltijd onopvallend in mijn zak had laten verdwijnen.

In de pikeurschuur sloot ik vriendschap met Antoine Deschamps, de zoon van de stalmeester. Hij leerde me alles over paarden. Hij was het die me vertelde hoe je ze moest borstelen, optuigen, en hoe alles heette: zadelboom, wrongen, singelstoten, stijgbeugels, teugels, sperriempje, bit. Toverwoorden die een nieuwe wereld voor me openden. Hij zei ook dat Adelheid snel getemd moest worden, omdat ze anders misschien zou eindigen als koetspaard.

Sylvius deelde mijn passie niet, hij vond paarden stinken. In bed zei hij dat hij niet kon begrijpen dat ik het vieze werk in de stallen verkoos boven de lessen, maar hij was blij voor mij dat ik er zo'n plezier in had.

Ik bleef bij veel lessen weg, ook bij andere dan tekenen, wat mogelijk was doordat Heenvliet zich die maanden nauwelijks met ons bemoeide. Zijn vrouw leed aan een of andere slepende ziekte. Die enkele keren dat hij naar het Pageshuis kwam, was hij kortaangebonden en gaf hij me soms uit het niets een sneer.

Eén voorval staat me nog helder voor de geest. We moesten kunnen wijn naar de eetzaal brengen. Ik moet moe zijn geweest, wellicht door het zware werk in de pikeurschuur, want ik verstpapte me halverwege de trap en de kan gleed uit mijn handen. Hij viel met veel gerinkel op de vloer aan diggelen. Sylvius – die achter me had gelopen – snelde langs me naar beneden, duwde mij onderwijl zijn kan in de handen en siste dat ik door moest lopen. Ik begreep niet wat hij bedoelde, maar deed wat hij zei. Daar stond ik met zijn ongeschonden, volle kan toe te kijken hoe hij zich bij de scherven onderaan de trap liet vallen en jammerend naar zijn enkel greep. Heenvliet kwam woedend aangelopen. Hij raasde en tierde, maar toen hij zag dat het Sylvius was die daar lag, liet hij zijn boosheid varen en vroeg of hij zich had bezeerd. Hij hielp hem overeind en zette hem op een stoel. Tegen mij snauwde hij: 'Buat, wat sta je daar! Ruim die rommel op.'

's Avonds in onze kamer bedankte ik Sylvius. Dankzij hem was me een pak slaag bespaard gebleven. Hij zei dat ik hem niet behoefde te bedanken. Ik vroeg hem waarom Heenvliet hém niet had gestraft.

'Omdat mijn vader ook predikant is, net als de zijne,' zei hij.

Ik snapte het niet. Was er een geheim verbond van nakomelingen van predikanten? Stond er een straf op het slaan van domineezonen? Ik

had verder willen vragen, maar omdat ik niet onnozel wilde lijken, zei ik: 'O ja.' Na een poosje vroeg ik: 'Maar waarom nam u het voor me op?'

Sylvius zei: 'Omdat ge mijn vriend zijt, Henri. Ge zoudt dat toch ook voor mij doen?'

Na verloop van tijd verlieten de Franse pages het hof. Sommigen gingen over in Staatse dienst, anderen keerden terug naar hun voorouderlijke kastelen. Er kwamen nieuwe pages, van Hollandse afkomst deze keer. Zuilichem kwam ze brengen: Johan Boreel, zoon van Willem Boreel, en Frederik Hendrik van den Boetzelaer, zoon van de heer van Langerak, die toen ambassadeur was in Parijs.

Boreel was een mager joch, kleiner dan Sylvius, met een Amsterdams accent dat doorsijpelde in zijn Frans. De ander, Langerak, was fors, een echte vechtjas. Hij sprak vloeiend Frans, want hij was in Parijs geboren en had er zijn hele leven gewoond. Ze deelden de kamer naast de onze. Overdag spraken we Frans, maar onder elkaar praatten we Nederlands. Ik werd niet meer gepest om mijn onvolmaakte Frans.

Iedere zomer verhuisde het hele hof naar een van de buitenverblijven. Prinses Amalia wilde graag in de nabijheid van haar strijdende gemaal verblijven, en bovendien stonk het vreselijk in Den Haag als het warmer werd. Voor ons veranderde het niets, onze taken bleven hetzelfde, ongeacht waar we ons bevonden: het kasteel van Buren, het slot Teylingen, het huis ter Nieuburch of het huis te Honselaarsdijk.

Iedere winter, wanneer de garnizoenen hun kwartieren betrokken, keerden we terug naar Den Haag, waar de donkere dagen met vrolijkheid en vertier werden verdrongen. De vijftigste verjaardag van prins Frederik Hendrik staat me nog goed bij. Er was een groot feest op het Binnenhof. Wij liepen rond met verfrissingen. Er brak brand uit tussen de Mauristoren en de keuken en als Beverweerd niet 'Brand! Brand!' had geroepen, was het slecht afgelopen. Gelukkig lukte het iedereen om op tijd buiten te zijn. Althans, dat dachten we. We stonden op het plein, bibberend van de kou, toen Langerak me aanstootte en naar boven wees. Op de eerste etage stond prins Willem in een vensterbank. Men was hem vergeten. Hij sprong in een berg sneeuw en redde zo zijn lijf. Er raakte die avond niemand gewond, maar het feest was voorbij.

Een week later werd de verjaardag opnieuw gevierd, op 't Oude Hof. Twee zonen van het hof van Bohemen dansten een ballet voor Zijne Hoogheid, zoals we prins Frederik Hendrik vanaf toen moesten noemen, omdat de Franse koning hem de titel 'Son Altesse' had verleend. De broers dansten de hoofdrol. De jongste van de twee, prins Maurice, danste vol gratie, maar de oudste, prins Rupert, maakte de meeste indruk op ons. Hij beheerste zijn lichaam als een volleerd soldaat.

Het hof van Bohemen... Den Haag is nooit iets beters overkomen dan de komst van Frederik van de Palts en zijn gemalin, Elizabeth Stuart, zuster van de Engelse koning. Zonder hen was het hof van Oranje een rondtrekkend soldatenkamp gebleven, want prins Maurits had niet om een hof gemaald. Als Amalia van Solms niet als hofdame van Elizabeth Stuart was meegekomen, en nog voor het overlijden van prins Maurits met prins Frederik Hendrik was gehuwd, was alles anders gelopen.

Op vrijdagavonden bezochten we het hof van Bohemen, aan de Kneuterdijk. Dan amuseerden we ons met de andere jongelingen, prins Maurice en prins Rupert, hun zussen, alle stewards, ladies-in-waiting en pages. Een vrolijk geheel, met de bals en banketten, de komedies en tragedies, de intriges en roddels, die extravagante jurken en schitterende juwelen, alle pracht en praal.

Kerst bracht ik door bij mijn vader in de Hoge Nieuwstraat. Hij staarde dagenlang in het haardvuur, verlangend naar de lente, het moment dat hij weer met de prins op veldtocht ging. Zijn kamerheer Abraham en de kokkin Claude bestierden het huishouden, samen met de meid Anne en de knecht Josue, die ik vaak hielp in de stal, al was er niet veel te doen.

Soms ging ik bij mijn vader zitten en vroeg ik hem naar vroeger. Dan bloeide hij op en begon gepassioneerd te vertellen over het beleg van Maastricht, Schenkenschans of een andere stad. Hij sprak over veldslagen en berenningen. Ik begreep dat hij louter leefde voor het leger. Als hij niet op veldtocht was, verschrompelde hij, als het ware.

De maaltijden gebruikte ik in de keuken. Claude aaide me soms over mijn hoofd. 'Ge lijkt op uw moeder,' zei ze dan, waardoor ik mij nog eenzamer voelde. Wanneer het nieuwe jaar begon, ging ik terug naar het PAGESHUIS. Zeer tot mijn opluchting, en ook tot die van mijn vader.

Het deerde me niet dat mijn vader me nooit schreef. Als Sylvius me voorlas uit brieven uit Orange was het alsof ik bericht kreeg van mijn eigen familie. Sylvius werd de broer die ik nooit had gehad.

Ik kreeg de baard in de keel en stak een kop boven Boreel en Sylvius uit. Alleen Langerak hield me bij. Het zag ernaar uit dat hij me snel zou inhalen, zowel in de lengte als in de breedte.

Onze educatie werd geleidelijk meer militair van karakter. Kapitein De Marlot, die veel veldslagen had meegemaakt, gaf ons (de prins en alle jongelingen) les in wapenkunde. Hij leerde ons omgaan met lichte wapens, zoals hand- en kruisbogen en slingers. Als we die onder de knie zouden hebben, kwamen musketten en pistolen aan bod. Sylvius had geen talent voor wapens. Ik was blij dat ik hem nu op mijn beurt kon helpen: wanneer De Marlot niet oplette nam ik snel zijn boog en schoot voor hem nét naast de roos. Ik had er ook wel in kunnen schieten, maar dat leek me te opvallend.

Krijgskunde kregen we van Schomberg. Hij was slechts een jaar of tien ouder dan wij, maar had veel krijgsvaardigheid. Hij legde ons het verschil uit tussen harquebusiers, kurassiers en musketiers. Hoe je het best een vesting kon berennen, wat de juiste tactiek bij een veldslag was, hoe legers zich moesten opstellen, et cetera, et cetera. Urenlang sprak hij over circumvallaties en contravallatielinies, over de innovaties van prins Maurits en over de tactieken van prins Frederik Hendrik. Bij Schomberg kostte het me geen moeite om de lessen te volgen.

Ik begaf me minder vaak naar de pikeurschuur, behalve voor onze reguliere rijlessen. Die kregen we van Antoine Deschamps. In de loop der jaren was ik goed bevriend met hem geraakt, al liet ik dat niet merken. De anderen zullen wel iets vermoeden hebben, want vaak vroeg Antoine mij iets voor te doen op een van de bidets. De vele uren in de pikeurschuur hadden van mij een bedreven ruiter gemaakt.

Sylvius had moeite om in het zadel te blijven. Toen ik hem vroeg of hij soms bang was voor paarden, ontkende hij dat: hij vond ze alleen maar vies en het paardenhaar kriebelde in zijn neus. Ik hoopte voor hem dat dat over zou gaan, want hierbij kon ik hem niet helpen.

Op een middag, terwijl de anderen een kerktoren, een pot bloemen of een boom moesten tekenen, voerde ik in de pikeurschuur een plan uit dat ik al een tijdje koesterde. Ik sloop naar Adelheid en gaf haar, terwijl ik haar zacht toesprak, een halve abrikoos. Toen ik me ervan had vergewist dat we alleen waren, heb ik haar opgetuigd en haar, onderwijl in haar oor fluisterend dat ze het mooiste paard op stal was, naar de bak geleid. Onwennig liep ze met me mee. Kalm vroeg ik of ik op haar rug plaats mocht nemen. Voorzichtig maar vol zelfvertrouwen besteeg ik Adelheid. Gelukkig wierp ze me niet meteen van haar af. Ik voelde haar vurige kracht onder me. Ik boog me naar voren en bedankte haar. Toen gaf ik haar behoedzaam de teugels. Ze stond toe dat ik haar leidde. We maakten een aantal rondjes, waarna ik haar met een triomfantelijk gevoel weer op stal zette en de andere helft van de abrikoos gaf. Ze nam die hinnikend aan. Sindsdien bereed ik haar zo vaak als ik kon.

Enige weken later zat ik op haar rug toen er plotseling achter me werd geapplaudiseerd. Daar stond Antoine. Ik voelde me betrappt en was bang dat ik gestraft zou worden, maar mijn vriend zei dat hij het al eerder had vermoed en hij was blij dat het paard nu toch geschikt bleek als rijpaard. Hij beloofde het niet tegen zijn vader te zeggen.

De jonker van Buren keerde terug uit Parijs, samen met een zekere kapitein Tassin d'Alonne, een ervaren militair, die was benoemd tot zijn persoonlijke gouverneur. Tot onze opluchting bleek de jonker in Parijs zijn stoutmoedigheid niet te hebben verloren, hij had alleen geleerd er beter mee om te gaan. Nu nam hij ter begroeting met een zwierig gebaar voor iederéén zijn hoed af, om maar wat te noemen. Hij vestigde zich met zijn gouverneur op 't Oude Hof.

Toen we de bidets waren ontgroeid, en we allemaal, zelfs Sylvius, het rijden (min of meer) beheersten, kregen we échte paarden toegewezen. Prins Willem kreeg Nobel, een witte hengst uit dezelfde stoeterij als Adelheid. Een machtig dier. De jonker van Buren werd Adelheid aangeboden, maar na een proefrit zei hij dat het paard hem niet beviel. Hij wilde liever een Frans paard. En zo kreeg ik, door toedoen van Antoine, vermoed ik, Adelheid toebedeeld.

We reden veel, in gezelschap van prins Willem, de jonker van Buren en de andere jonge edelen. Prins Frederik Hendrik vond het belangrijk

dat we goede ruiters zouden worden. Soms hielden we wedstrijdjes op het strand en dan versloegen Adelheid en ik iedereen, tenzij we ons opzettelijk wat inhielden om anderen ook een keer te laten winnen. De jonker van Buren was goed, maar Mignot, zijn paard, had minder in zijn mars dan Adelheid.

Op een warme dag gingen we met prins Willem, de jonker van Buren en een klein gevolg naar het strand. Prins Rupert en prins Maurice hadden zich bij ons gevoegd. We reden langs het gedeelte waar de smalle beek in de duinen wat breder wordt, toen prins Rupert zijn paard inhield.

‘Mijn lieve neef,’ zei hij tegen prins Willem. ‘Daar viel me iets in. Kunt ge zwemmen?’

De prins schudde het hoofd. In al zijn geleerdheid had Zuilichem verzuimd zwemles op te nemen in het educatieprogramma. Schrijven, rekenen, tekenen en poëzie had hij belangrijker gevonden.

‘Wat? Men heeft u de edele zwemkunst niet bijgebracht?’ riep prins Maurice. ‘Wat een nalatigheid. Wij hebben het allemaal op jonge leeftijd geleerd, zelfs onze zussen. Daar stond onze vader op, nadat onze oudste broer... na dat ongeluk met hem.’ Sylvius vertelde me later dat hun oudste broer ooit was verdronken toen hij met zijn vader op weg was naar Amsterdam om de zilvervloot te aanschouwen.

‘Een goed vorst dient zich in het water te kunnen redden, hoogheid,’ zei prins Rupert. ‘Kom. Dan zullen wij het u leren.’

Die weken kregen we dagelijks zwemles van prins Rupert, eerst in de Haagse beek, later in de Vliet bij Voorburg. Toen we het naar zijn idee voldoende beheersten, toonde hij ons een slag die hij zelf ontwikkeld had. Die vereiste meer handigheid (je moest je handen kruislings naar voren brengen, terwijl je je hoofd onder water hield) maar je ging stukken sneller. Hij deed het voor en zwom met een paar krachtige slagen naar de overkant. Dat wilden wij ook. Sylvius, Langerak, de jonker en mij ging het goed af. Prins Willem had de slag ook snel te pakken, maar Boreel niet, die was al blij dat hij zijn hoofd boven water kon houden.

‘Wat geeft het,’ zei Boreel. ‘Wat heb je eraan?’

‘Je weet ’t nooit,’ zei prins Maurice. Dat bleken profetische woorden: jaren later hoorden we dat zijn schip nabij de Maagdeneilanden in een

orkaan was terechtgekomen en dat prins Maurice toen door de golven verzwolgen was. Zijn zwemkunsten hadden hem weinig gebaat.

Het hof van Oranje steeg allengs in aanzien. Prins Frederik Hendriks roem als Stedendwinger trok vele graven aan: die van Nassau, Solms en Hanau, allemaal wel ergens aan hem verwant. Er verscheen een jongen die we de prins van Talmont noemden, Henri Charles de la Trémoille. Net als prins Willem stamde hij af van Willem van Oranje. Zijn moeder had hem naar het hof gezonden omdat zijn vader paaps geworden was en zij vreesde dat haar zoon zich ook zou bekeren. Prins Frederik Hendrik ontving hem met open armen. Talmont werd al snel een goede vriend van prins Willem.

Een andere jonge prins die een jaar of twee in ons midden verbleef, was Friedrich Wilhelm van Brandenburg, zoon van de grote keurvorst. Hij arriveerde met een gevolg van meer dan honderd lakeien en dienaaren. Ik had een hekel aan hem, want hij gedroeg zich uit de hoogte en keek op de pages neer, al was hij amper ouder dan wij. Hij liet zich erg op zijn afkomst voorstaan.

Deze nieuwkomers vestigden zich rond het Binnenhof, waarbij de Vijverberg, de Kneuterdijk, het Voorhout en mijn Hoge Nieuwstraat het meest geliefd waren. De stad kwam tot leven, vooral 's avonds, en wij begonnen de leeftijd te bereiken dat we ons daartoe aangetrokken voelden. De jonge keurvorst zei dat hij al die frivoliteit aan ons hof verafschuwde, maar ik heb hem te vaak zien deelnemen aan schranspartijen, feestbanketten en drinkgelagen om geloof te hechten aan die woorden.

In de nazomer van 1637 reisden we naar Breda. Zijne Hoogheid kreeg na een wekenlang beleg de sleutels van die stad overhandigd uit handen van de Spaanse vijand, en de prins vond dat zijn zoon en opvolger deze historische gebeurtenis moest bijwonen. Antoine Deschamps, inmiddels bevorderd tot kapitein, leidde de stoet. In de eerste koets zaten prinses Amalia en prinses Louise Henriëtte (die we Less noemden); prins Willem zat met Talmont en enkele jonge graven in de volgende koets. Wij draafden erachteraan samen met de jonker van Buren.

Prins Frederik Hendrik plaatste ons gezelschap op een heuvel, waar we de honderden vijandelijke soldaten, meest gewond en ziek, kermend

en kreunend, voorbij konden zien strompelen. Vermagerde kapucijner monniken, die een groot crucifix droegen en onderwijl treurige liederen zongen. Italiaanse en Spaanse troepen, verslagen sloffend, sloten de beklagenswaardige rij. Langerak fluisterde in mijn oor dat hij het een miserabel zootje vond; hij had ze over de kling gejaagd, als het aan hem had gelegen, maar Zijne Hoogheid behandelde de verliezers met respect en gaf hun een vrijgeleide naar Mechelen en Antwerpen.

‘Breda is weer van ons, mijn zoon,’ zei prins Frederik Hendrik. ‘De Hollandse tuin eindelijk gesloten. Spoedig zal dit weer het Oranjebolwerk zijn dat het ooit was.’

We verbleven daarna nog weken op het kasteel van Breda, een oude burcht, met een slotgracht en op iedere hoek een toren. Precies zoals je een kasteel zou tekenen, gesteld dat je tekenen kon. De Spanjaarden hadden er flink huisgehouden en Zijne Hoogheid wilde het in oude luister herstellen. Muren en gammele gebouwtjes, door de vijand her en der neergezet, moesten worden verwijderd; de prins liet daarvoor springstof aanrukken. We keken graag naar de spectaculaire ontploffingen. De sloopwerkzaamheden werden geleid door een Engelse kapitein in Staatse dienst die zich bij de strijd uitzonderlijk had onderscheiden. Hij was bedreven op het vlak van de artillerie. De man staat me nog helder voor de geest: bonkig, sterk als een os, boven iedereen uittorend. Ondanks zijn eenvoudige afkomst bezat hij een natuurlijk overwicht. Zijn naam maakte toen nog geen indruk op ons, want we konden niet weten dat hij ooit zoveel faam zou verwerven. Het was Monck, George Monck.

Op een zonnige middag zag ik de jonker van Buren in de schaduw van een wilg schermles krijgen van kapitein Tassin d’Alonne. Ik keek er een tijdje naar. Men fluisterde dat Zijne Hoogheid grote plannen met de jonker had en dat hij daarom extra lessen kreeg. De kapitein zag me staan en wenkte me. Hij opperde om mij de beginselen van het scherm bij te brengen, zodat de jonker iemand had om mee te sparren. Ik stemde in en kreeg van de kapitein mijn eerste schermlessen. Hierna ging hij tegen de boom zitten, terwijl hij wijn dronk en zo nu en dan wat aanwijzingen riep. Die weken in Breda leerde Tassin d’Alonne me het zwaard te hanteren, en ik kreeg het redelijk onder de knie, al lukte het me geen enkele keer om de jonker te verslaan.

Op een dag zei een korporaal dat er bezoek voor me was. Verbaasd liep ik met Sylvius naar de poort, waar ik in de schaduw een man zag staan. Aan zijn hand had hij een meisje. Toen hij op ons afliep, zag ik wie het was: mijn vader. Hij was grijzer geworden, kleiner, en maakte een gehaaste indruk. Het meisje was mijn zusje, drong tot me door. Gabriëlle maakte een ingestudeerde reverentie en overhandigde me een zakdoek met mijn initialen erop. ‘Die heb ik voor u geborduurd.’ Ik schrok van haar tongval: het Antwerps van mijn moeder.

Mijn vader groette, pakte me bij mijn schouders en keek me een tijdje aan. Ik was gegroeid, zei hij. Of was hij gekrompen, dacht ik bij mezelf. Meer zei mijn vader niet tegen me, want Sylvius kwam erbij en met hem ging hij verder in het Frans. Sylvius prees mij de hemel in. Dat ik zo’n goed soldaat geworden was. Dat ik paardreed als de beste. Dat ik zo goed kon zwemmen. Dat ik zowel bij het hof van Oranje als het hof van Bohemen zeer geliefd was. Dat mijn vader trots kon zijn op zo’n zoon. Er wachtte mij een mooie carrière.

Mijn vader knikte goedkeurend en vroeg toen aan Sylvius of hij hem naar Zijne Hoogheid kon brengen, want hij moest hem dringend spreken. Mij beval hij om op mijn zusje te passen. Omdat ik niet wist wat meisjes van haar leeftijd leuk vonden, ging ik naast haar zitten en praatte wat met haar. Ik vroeg naar Antwerpen en oom De Felins en of ze al naar school ging. Ze bleek niet verlegen. Mijn zusje vertelde over haar leven en over alle leuke dingen die ze met haar neefjes en nichtjes deed. Dat was meer familie voor haar dan ik, besefte ik.

Ik vertelde over het hof van Oranje en over paardrijden, zwemmen en zwaardvechten en over mijn vrienden, tot ik niet meer wist wat ik moest zeggen en we zwijgend op het stoepje bleven zitten. Even later verscheen mijn vader weer. Hij nam Gabriëlle bij de hand en zei dat ze verder moesten. We liepen door de poort over de ophaalbrug, waar zijn luitenant met een groepje soldaten bij de koets stond te wachten.

Zijn bezoek bleek een tussenstop. De luitenant, die Dorlot heette en die ik weleens had gezien bij ons in de Hoge Nieuwstraat, moest mijn zuster naar Den Haag brengen, waar Abraham en Claude voor haar zouden zorgen. Mijn vader reed zelf door naar Bergen op Zoom. Achteraf besef ik dat hij als overste van zijn regiment op de hoogte moet zijn

geweest van het ophanden zijnde beleg. Na de verovering van Breda had Zijne Hoogheid het plan opgevat om Antwerpen in te nemen.

De volgende dag heerste er grote opwinding op het kasteel, want Zijne Hoogheid reed met het gehele leger uit. We hoopten vurig dat we mee mochten, maar we werden met prinses Amalia, Less, prins Willem en de jonker van Buren terug naar Den Haag gestuurd. Achteraf gezien een wijs besluit, want het beleg van Antwerpen werd een enorm fiasco met veel doden en krijgsgevangenen aan onze kant.

Ik bezocht in Den Haag mijn zuster zo vaak als ik kon, soms alleen, soms in gezelschap van Sylvius. Ze werd goed verzorgd door Abraham en Claude, maar ze miste haar familie en Antwerpen, vertelde ze ons. Ik zei dat dat wel zou slijten, want ik was in de veronderstelling dat ze voortaan in Den Haag zou blijven. Misschien kwam ik ook wel in ons huis wonen, als ik geen page meer was. Als D'Aumale vertrok, zou ik immers oudste page zijn. Er was in de tussentijd een nieuwe gebracht: Joachim van Wevelinckhoven, wiens vader pensionaris van Leiden was.

Maar toen mijn vader terugkeerde van het mislukte beleg stuurde hij luitenant Dorlot met Gabriëlle terug naar oom De Felins, want dat had hij zo afgesproken. Mijn zuster was blij dat ze weer naar huis ging. Ze stapte opgewekt in de koets en zwaaide naar me toen Dorlot het rijtuig in beweging zette. Ik vroeg me af wanneer ik haar weer zou zien.

Niet lang daarna besloot Maria de' Medici, de Franse koningin-moeder, het hof van Oranje met een bezoek te vereren. Prinses Amalia deed haar best om de doorluchtige dame op schitterende wijze te onthalen. Wij werden geheel in het nieuw gestoken. Het viel me op dat de koningin-moeder zelf wat armzalig afstak bij alle luister. Toen ze uit de koets stapte zagen we een dikke vrouw in een ouderwetse jurk met slijtageplekken op haar achterste. Dit was dus de schoonmoeder van de Engelse én Spaanse koning en de moeder van de Franse.

De koningin-moeder logeerde in 't Oude Hof. Maar haar hofhouding moest elders worden ondergebracht. Prinses Amalia wees daartoe de stadspaleizen van de Hanaus, Salmsen en Solmsen aan.

Het banket ter ere van de koningin-moeder was schitterend, de hofmeester had zijn best gedaan. Wij renden heen en weer zonder te morsen. Maria de' Medici liet zich in superlatieven uit over haar ontvangst.

Haar komst zette speculaties over een toekomstig huwelijk van prins Willem in gang. Heenvliet had – op aangeven van prinses Amalia – de koningin-moeder het idee van een verbintenis tussen de huizen Stuart en Oranje ingefluisterd, wijzend op de voordelen: de Engelse koning zag zich gesteund door de rijke Oranjes, de Oranjes verwierven koninklijk aanzien en de koningin-moeder zou nóg een belangrijk huis aan zich verplichten. (En Heenvliet zou ook worden beloond.) Maria de' Medici wilde direct naar Londen afreizen om dit idee met haar dochter te bespreken. Net voor haar vertrek bereikte ons nieuws uit Parijs: er was een troonopvolger geboren. Voor de koningin-moeder was dat een schok, want ze had altijd gemeend dat haar zoon (met wie ze in onmin leefde) onvruchtbaar was. Het kind kreeg – net als zijn vader Lodewijk XIII – de naam Lodewijk. Met gemengde gevoelens vertrok ze naar Engeland.

Toen het nieuws kwam dat koning Charles een huwelijk niet direct afwees, vertrok Heenvliet met de ervaren diplomaat Sommelsdijk naar Londen voor onderhandelingen. Heenvliet nam zijn taak serieus want hij bleef zelfs in Engeland toen zijn vrouw bezweek aan haar slopende ziekte en hij keerde niet terug voor haar begrafenis. Tijdens zijn afwezigheid werden er aan ons hof geen nieuwe pages aangesteld.

De mening van koning Charles over een huwelijk wisselde per maand. Alles hing af van de binnenlandse problemen. Hoe slechter het koning Charles verging, hoe meer geld hij nodig had en hoe groter de kans op een verbintenis met de Oranjes.

Prins Frederik Hendrik besloot de jonker van Buren te verheffen. Hij schonk hem slot Zuylestein in de provincie Utrecht. Pas toen begreep ik wat ik al die jaren wel had geweten maar niet ten volle had beseft: de jonker was een natuurlijke zoon van Zijne Hoogheid, verwekt net vóór zijn huwelijk met prinses Amalia. Er werd nooit over gesproken en wie de moeder was, weet ik nog steeds niet. Het schijnt dat ze overleed bij zijn geboorte, net als mijn moeder bij de geboorte van Gabriëlle. De jonker ging na zijn verheffing door het leven als Frederik van Nassau-Zuylestein, al noemden wij hem voortaan gewoon Zuylestein.

Het werd gevierd met een gekostumeerd bal in het grote huis van de heer Beverweerd. Het maakte niet uit hoe je je verkleedde, zolang

je maar niet herkenbaar was. Ik ging als Turk. Claude had voor mij een gouden kostuum genaaid, met een lange purperrode mantel. Op mijn hoofd droeg ik een zilveren tulband over een pruik van ruig paardenhaar. Omdat je me nog aan mijn gezicht kon herkennen, maar het dragen van een kriebelende nepbaard me tegenstond, hield ik een gouden masker op een stokje voor mijn gelaat. Het paste naar mijn smaak uitstekend bij mijn mysterieuze uitdossing.

Aan ons hof waren bal masqués een zeldzaamheid. Die hoorden bij het hof van Bohemen, waar alles buitensporiger was. Zuylestein had de vertrekken aangekleed rond verschillende thema's. Er was een kamer gewijd aan de Olympus en eentje die de Zwanenkamer werd genoemd, met twee echte zwanen in een kooi, kwaad blazend als feestvierders te dichtbij kwamen. Men dronk er uit speciaal voor het feest vervaardigde witte en zwarte roemers in de vorm van een zwaan.

Ik was vooral in de oosterse zaal, die goed bij mijn vermomming paste: voor de gelegenheid was de ruimte behangen met wandtapijten uit het Ottomaanse Rijk. Op een podiumpje verzorgden spelersmannen gekleed als Egyptenaren de muziek. Ik was niet erg origineel, want ik telde drie of vier sultans en zeker een dozijn Moren.

Zuylestein was verkleed als Romeins keizer; hij liet zich door twee slaven op een schild ronddragen. Een van die slaven was Langerak, wist ik. De ander was een hovenier die slechts was uitgekozen omdat hij hetzelfde postuur als Langerak had. Ik zag jonkvrouwen als vlinder, libel of Griekse godin, hun kostuums glinsterend van de edelsteentjes en juwelen die erin verwerkt waren. Er was een opzichtige hoerenmadam en ik vroeg me af welke dame achter die vermomming durfde schuil te gaan, toen ik een glimp opving van een ringbaardje dat onder haar masker uitstak. Ik meende een van de jonge graven van Solms te herkennen en schoot in de lach. Zelfs aan het hof van Bohemen had ik zoiets extravagants nooit aanschouwd.

Er werd lustig gegeten, gedronken en gedanst. De vermommingen gaven de feestvierders een vrijheid die op normale banketten ontbrak. Iemand, verkleed als een jonge maagd op de rug van een dromedaris, was zo aangeschoten dat hij struikelde over zijn eigen staart. Zijn masker gleed af en ik zag het gezicht van Beverweerd. Was hij hier omdat

hij de gastheer was? Of had ik ten onrechte verondersteld dat Zuylestein alleen jongelingen had uitgenodigd? Ik vroeg me af wie er nog meer waren. Zuilichem? Met zijn zoons? Rivet? Prins Frederik Hendrik en prinses Amalia? Ik keek om me heen, maar kon het me niet voorstellen.

De muziek en de drank brachten de feestvierders in extase. Ik stond aan de kant en keek naar de vermomde gasten, benieuwd wie ik nog meer kon herkennen. Plotseling voelde ik iets in mijn zij. Ik keek over mijn schouder en zag vanachter het wandkleed een hand die naar mij reikte. Blijkbaar stond er iemand achter de gobelin. Ik duwde het kleed iets naar voren en werd het silhouet van een vrouw gewaar. Althans, iemand met vrouwelijke vormen, maar hoe zeker kon je daarvan zijn op een gemaskerd bal? De hand kwam naar me toe en trok mij aan mijn mouw. Of het de alcohol was, de opzweepende muziek of mijn nieuwsgierigheid, dat staat me niet meer bij, maar ik stribbelde niet werkelijk tegen en belandde in een donkere ruimte achter het wandkleed.

‘Wat doet u?’ vroeg ik fluisterend. ‘Wie... wie bent u?’

De vrouw legde haar wijsvinger op mijn lippen en zei zachtjes: ‘Ssst.’ Ze duwde me iets naar achteren. Het was te donker om te zien waar we ons bevonden, maar het leek me een ruimte die als opberghok diende. Er stonden stoelen, tafels en schilderijen. Ik probeerde te achterhalen wie de dame was, maar het was te donker.

‘...mademoiselle,’ begon ik.

Nogmaals siste ze in mijn oor: ‘Ssst!’

De muziek zwol aan. Ik kon niets meer vragen, want dan had ik moeten schreeuwen.

Ze wreef over mijn lichaam, onderwijl met haar andere hand mijn hemd uit mijn Turkse broek wurmend. Mijn gezicht was onbedekt, het masker hield ik slapjes in mijn hand. Met mijn andere hand probeerde ik haar af te weren, maar mijn pogingen waren halfslachtig, niet alleen door de alcohol, maar vooral ook door een onbekende opwindning die zich meester van me maakte. De dame drukte haar lippen op de mijne. Ik proefde haar mond. Ze kustte me en ik liet het toe.

Haar vermomming kon ik niet zien, maar ze leek me een soort nimf, op haar rug zaten onmiskenbaar twee vleugels. Ze pakte mijn hand. Toen ze merkte dat ik nog steeds mijn masker vasthield, nam ze het

ding en legde het achteloos naast haar neer, me onderwijl zoenend in mijn nek. Ze leidde mijn hand naar haar boezem. Tot mijn opluchting hoefde ik over haar vrouw-zijn niet meer te twijfelen. Ze had een vol figuur, ik voelde haar vlezige huid en zware borsten. Haar tepels werden hard onder mijn vingers. Ze begon te hijgen en ik ook. Ik hield mezelf niet meer in de hand, het leek alsof de oerdriften mij leidden. Ook al was dit gevoel nieuw voor mij, ik herkende het meteen.

Ze trok mijn broek omlaag en pakte met een van haar handen mijn inmiddels stijve geslacht. Met een behendigheid die ervaring verried kneep ze er paar keer in, alsof ze hem wilde keuren. Ik hoorde haar zachtjes kreunen. Met haar andere hand schurkte ze haar jurk omhoog en bracht mijn lid naar haar lendenen. Vanwege haar geringe lengte moest ik door mijn knieën. Ze was nat en ik gleed soepel bij haar naar binnen. Dit was de eerste keer dat dit gebeurde, maar ik wist intuïtief wat er van me werd verwacht. Hijgend gingen we in dat duistere hok achter dat wandkleed op in de oudste dans ter wereld, met de oosterse muziek als begeleiding. Deze vorm van genot was sensationeel. Het kon me niet schelen wie ze was, zolang ze maar niet stopte. Ik stootte en stootte, tot ik voelde dat ik tot een eind ging komen. Net voor het hoogtepunt duwde ze me naar achteren en hoorde ik haar hijgend zeggen: 'Niet... in... me.' Net op tijd. Ik moet haar jurk bevlekt hebben. Ik rilde, een kort ogenblik was ik volledig van de wereld.

Ze trok haar jurk recht, schikte haar borsten en stapte plotseling achter het kleed vandaan. Ik kon haar niet volgen, met mijn broek op mijn knieën, nog nahijgend van wat me overkomen was. Ik probeerde mijn broek op te trekken en wilde achter haar aan, maar het viel me in dat mijn masker daar nog ergens lag. In het duister tastte ik rond tot ik het ding gevonden had. Toen het me eindelijk lukte om onopgemerkt achter het kleed vandaan te glippen, was ze gevlogen. De rest van het feest speurde ik naar een vrouw gekleed als nimf. Onbegonnen werk: een dozijn freules had zich min of meer hetzelfde verkleed, met vleugeltjes op hun rug. Maar ik zag er niet één met een natte plek op haar jurk.

Nooit ben ik te weten gekomen wie het was daar achter dat kleed, maar in de weken na het feest zag ik hofdames van Less achter hun hand

giebelen en steelse blikken naar me werpen. Geen van hen voldeed aan het volrijpe lichaam dat ik had gevoeld, op één na: Eleonora Mauritia, die we aan het hof Mauke noemden. Vanwege haar katholieke geloof en haar armlastige vader genoot ze weinig aanzien. Ze was de dertig al gepasseerd en nog steeds ongehuwd. Ik heb haar nooit naar het voorval kunnen vragen, want iedere keer als ik bij Mauke in de buurt kwam draaide ze zich om en werd ik genegeerd.

Ik vertelde het niemand, ook Sylvius niet. De meeste jongens zouden erover opscheppen, ik niet. Misschien wilde ik dit voor mezelf houden, alsof ik was ingewijd in een van de grote geheimen des levens en vreesde dat het geheim aan kracht verloor als ik het met iemand deelde, maar ik besef nu dat een gevoel van schaamte mee moet hebben gespeeld. Ik was min of meer een speeltje geweest van de geheimzinnige freule. Dit was niet mijn idee van een hoofse liefde.

In de weken die volgden begon het me op te vallen hoezeer begeerte bepalend was aan het hof. Alles leek te draaien om de bevrediging van dierlijke driften, vaak in het geheim, zoals ik achter dat wandkleed had meegemaakt. Zag werkelijke liefde er zo uit? Of had ik op ruwe wijze kennism gemaakt met de lusten die alles overwoekerden?

In de hofkapel bad ik tot de Heer. Ik vroeg Hem vergiffenis. Ik had me laten verleiden als Adam ooit door Eva in het Paradijs. Het oudste verhaal van de wereld en al ontelbare malen verteld, maar ik was niet sterk genoeg geweest om mij ertegen teweer te stellen. Mijn aanvankelijke opwinding maakte plaats voor wroeging. Ik beloofde de Heer om verleidingen van de Boze voortaan te weerstaan en deze dwaling nooit meer te begaan.

Veel tijd om mijn zonden te overdenken kreeg ik niet, want ons bereikte nieuws uit Engeland: Heenvliet en Sommelsdijk waren tot een akkoord gekomen. De huwelijksvereenkomst tussen prins Willem en de prinses royaal Mary Stuart was tot stand gebracht en wachtte slechts op handtekeningen. Prins Frederik Hendrik was euforisch. Hij stond erop het huwelijk zo snel mogelijk te laten voltrekken, voordat koning Charles van gedachten zou veranderen.

Een naderend afscheid

3

's-Gravenhage, 20 april 1665

Toen de stadskoets van Dordrecht in alle vroegte het voorplein van de Witte Molen op rolde, zag Cornelis tot zijn verbazing twee koetsen staan: de gele van zijn broer en een zwarte die hij niet kende. Koetsiers stonden bij hun paarden met elkaar te praten en trokken ter begroeting aan hun pet toen ze de stadskoets gewaarwerden.

‘Kent u die koets?’ vroeg Cornelis aan neef Vivien, die tegenover hem gezeten was. ‘Die naast die van mijn broeder?’

Neef Vivien boog zich wat naar voren, keek uit het raam en schudde zijn hoofd. ‘Nee, het spijt me.’

Vreemd. Had Johan een andere afspraak? Op dit uur? Terwijl hij zelf zo nadrukkelijk had aangedrongen op hun vroege komst?

Ze hielden stil, hun koetsier sprong van de bok en opende het portier. Cornelis stapte voor neef Vivien uit. Terwijl hij naar het bordes liep, wierp Cornelis nog snel een blik op het rijtuig. Niets bijzonders. Geen blazen. Waarschijnlijk een huurkoets, concludeerde hij. Vivien liet de klopper vallen.

Salomon opende de deur en heette de beide ‘edelachtbare heren’ welkom. De beleefde vormelijkheid van Salomon stelde Cornelis op prijs. Niemand zou zeggen dat hij de bediende al zijn hele leven kende. De beide heren werd verzocht plaats te nemen in het klein salet. ‘U wordt aanstonds geroepen,’ zei Salomon terwijl hij de mantels aannam.

Met een lichte ergernis betrad Cornelis de zijkamer, waar zijn broer normaal zijn doordeweekse gasten liet wachten. Door de ramen zag hij hun eigen koetsier met de andere twee staan praten. Waar hadden ze het over? Het weer? Paarden? Of nee, vrouwen uiteraard. Cornelis nam plaats op een smal bankje. Het meubelstuk, verwaarloosd krakend onder

zijn gewicht, was nauwelijks breed genoeg voor twee personen. Tot zijn opluchting bleef neef Vivien staan.

Het salet was sober ingericht, bijna kaal zelfs. Geen goudleer aan de wanden, geen schilderijen van roemruchte voorzaten, geen notenhouten pronkkasten om bezoek te imponeren, gevuld met glaswerk, Chinees porselein en ivoren beeldjes; niets van dat al. Boven de deur slechts het familiewapen, de springende haas, opgejaagd door de hazewind en de brak, maar wit op wit, in reliëf: een bezoeker moest goed kijken, wilde hij het opmerken. Het vertrek werd vooral gevuld door het getik van een tafelklok op de schouw, bedoeld om de bezoeker eraan te herinneren hoe kostbaar de tijd van de raadpensionaris was.

Er klonk gestommel en de deur ging open. Cornelis wilde opstaan, maar hij zag een van zijn nichtjes verschijnen en liet zich weer zakken.

‘Neef Vivien!’ Het meisje rende naar Vivien alsof ze in zijn armen wilde springen.

‘Agneta!’ Wendela kwam binnen met de zuigeling op haar arm. Haar stem klonk vermanend. ‘Waar zijn uw manieren?’ Twee andere nichtjes stonden aan beide kanten van zijn schoonzuster. Wendela maakte, zelfs met de zuigeling op haar arm, een keurige reverentie voor Cornelis. ‘Goedemorgen, mijnheer ruwaard,’ zei ze.

Cornelis stond op en boog. ‘Goedemorgen, mevrouw.’

‘En goedemorgen, mijnheer Vivien.’ De kleine Agneta en de andere meisjes maakten in navolging van hun moeder ook een kniksje.

Cornelis glimlachte. Het was al een tijd geleden dat hij in het huis van zijn broer was geweest. Zijn verplichtingen elders hadden hem buiten Den Haag gehouden. Toen hij in de Gecommitteerde Raden verkozen werd en om die reden met Maria een huis op het Lange Voorhout had gehuurd, had hij verwacht dat hij zijn broer vaker zou zien, maar juist nu had Johan besloten om Den Haag voor enige tijd te verlaten.

Neef Vivien vroeg: ‘Hoe is het met u, Agneta?’ Vivien was hier kind aan huis, dat was duidelijk. Wendela en de kinderen hielden van hem.

‘Met mij gaat het goed, maar ik ben verdrietig omdat mijn papa vandaag naar de vloot vertrekt.’

Zes kinderen had Johan inmiddels. Anna, tien jaar oud, stond naast Wendela en aan de andere kant had je Catharina, van nog geen zes. De

zuigeling in Wendela's armen was de jongste, Elisabeth. Twee andere kinderen ontbraken: de kleine Maria en Johan, de enige zoon.

'U moet niet treuren,' zei Wendela tegen Agneta. 'U moet sterk zijn, net als uw vader. Hij doet het voor het land.'

'Dat weet ik, maman, maar ik ben toch verdrietig.'

Wendela keek met een verontschuldigende blik naar Cornelis. 'Al die verhalen over oorlog maken de meisjes bang.'

'Ik ben niet bang,' zei Agneta tegen Wendela. De kinderen van zijn broer waren behoorlijk vrij opgevoed. Iets te vrij naar Cornelis' smaak. 'Ik ben alleen verdrietig omdat mijn lieve papa weg zal zijn.' Maar het moest gezegd, ze waren vervuld van liefde voor hun vader.

Catharina jammerde: 'Ik wil niet dat papa doodgaat.'

'Papa gaat niet dood,' zei Anna. 'Hij gaat de Engelsen voor hun bakkes slaan.'

Dit was het moment voor Wendela om in te grijpen. 'Dames, dames, denk om uw taal.'

Cornelis vroeg aan zijn schoonzuster, terwijl hij op de oudste meisjes wees: 'Moeten ze niet naar school?'

'We houden ze thuis, voor de zekerheid. Mijn zuster schreef dat de pest in Amsterdam honderden slachtoffers per dag maakt. De ziekte verspreidt zich over het hele land. Het is in Amsterdam begonnen, maar Alkmaar en Leiden zijn al zwaar getroffen. Delft ook. Het komt steeds dichterbij. Mijn waarde man keurt het goed dat ze thuis les krijgen.'

'Meester Ferguson leert ons rekenen en schrijven,' zei Anna.

'En grootvader De Witt leert ons poëzie en Frans,' zei Agneta.

Vader leert ze poëzie en Frans, dacht Cornelis, maar hij zei er niets over. Knikte alleen maar alsof het een doodgewone opmerking was.

'Uw vader is ons zeer tot steun. Hij is dol op de kinderen.'

'Dat kan ik me voorstellen,' zei hij, zich afvragend of vader dat vroeger ook gedaan zou hebben. Hij had zijn vader slechts gekend als de strenge Dordtse burgemeester. 'Waar is mijn broeder?'

'Mijn waarde man vroeg me hem bij u te verontschuldigen. Hij kreeg onverwacht bezoek. Het gesprek zou niet lang duren.' Wendela bracht de kleine Elisabeth over op haar andere arm en wees naar het plein. 'De koets staat klaar. De koffers zitten er al in.'

Voor Cornelis naar het zwarte rijtuig kon vragen, vroeg Vivien aan Wendela: 'Bent u niet bang, mevrouw?'

'Bang? Omdat mijn man naar Texel gaat, naar de vloot? Neen, dat beangstigt me niet. De pest vrees ik meer. Ik heb Johan gevraagd om onderweg niet uit te stappen, en zeker niet in Leiden, Amsterdam of Alkmaar. Dat heeft hij beloofd en nu ben ik niet meer bang.'

'Ik ook niet,' zei Agneta, 'maar wel verdrietig.'

'We moeten vertrouwen hebben in de Heer, mijn kind.' Wendela legde liefdevol een hand op het hoofd van haar dochter.

Op de gang waren stemmen te horen. Een kort afscheid. De voordeur ging open. Cornelis zag door de ramen een in het zwart geklede heer met een grijze pruik gehaast in de richting van de onbekende koets stappen. Hij herkende de man niet.

Even later stond een opgewekte Johan in het vertrek. 'Goedemorgen.'

'Papa!' riepen de meisjes in koor.

'Goedemorgen, lieverds, hebben jullie goed geslapen?' vroeg Johan, terwijl hij Catharina optilde. Met het kind nog in zijn armen wendde hij zich tot Cornelis en neef Vivien. 'Hoe maakt u het, heren?'

'Uitstekend, dank u,' zei Cornelis, terwijl hij vanuit een ooghoek de zwarte koets zag wegglijden.

Vivien zei: 'U vroeg ons te komen. Welnu, hier zijn wij.'

'Dat stel ik zeer op prijs.' Johan zei tegen Wendela: 'Ik zal straks afscheid nemen van u en de kinderen. Eerst moet ik nog kort overleggen met de vrunden.' Hij zette Catharina neer, gaf de kleine Elisabeth een kus en zei tegen Cornelis en neef Vivien: 'Komt u mee?' Geen woord over de geheimzinnige bezoeker.

De werkkamer bevond zich aan de achterzijde van het huis, met uitzicht op het Reigersbosje, het landje tussen het huis van prins Johan Maurits en het grote huis van Huygens. Er lag een houten vlonder over de sloot, maar Cornelis betwijfelde of Johan die ooit gebruikte. Waarschijnlijk niet. Cornelis zette zich in een stoel. Vivien deed hetzelfde.

'Zojuist werd ik bezocht door monsieur Tassin de Torsay,' zei Johan, terwijl hij ook ging zitten. 'Ambassadeur D'Estrades zond hem. Hij wil dat ik in Den Haag blijf.' Dat was dus de geheimzinnige gast: een Franse gezant. D'Estrades was er ook op tegen dat Johan zijn post verliet.

‘Ik heb hem gezegd dat niets mij tegen zal houden. Ondanks mijn afwezigheid zal er voor Frankrijk weinig veranderen. Men blijft overal volledig van op de hoogte via de wekelijkse dépêches.’

Cornelis had de ambassadeur wel kunnen vertellen dat het zinloos was te proberen zijn broer op andere gedachten te brengen. Als een plan eenmaal in zijn hoofd gestalte had gekregen, kon niets of niemand hem ervan weerhouden. De zwagers hadden het onlangs geprobeerd, uit naam van de familie, maar ze vonden geen gehoor, en ook neef Fannius – wiens mening gewicht in de schaal legde als raadsheer van het Hof van Holland – had bot gevangen. Zelfs toen vader hem dringend verzocht om in Den Haag te blijven, met een beroep op zijn jonge gezin, had Johan dat verzoek naast zich neergelegd. Leefde Zuidpolsbroek nog maar, hij was de enige geweest die zo nu en dan invloed op zijn broer kon hebben. Sinds diens dood deed Johan wat hij wilde. *Ago quod ago*, was nu zijn devies. Ik doe wat ik doe.

Neef Vivien kuchte. ‘Vergeef me, ik wil me nergens mee bemoeien, maar is het werkelijk nodig dat u er in eigen persoon heen gaat?’

Cornelis keek naar zijn neef. Ging hij nu toch een poging wagen?

‘De vloot dient zo snel mogelijk in gereedheid te worden gebracht. Ik moet daar leiding aan geven,’ antwoordde Johan.

‘Maar er wordt gezegd dat u niet alleen de equipage wil leiden, maar ook met de vloot wil uitvaren.’

‘Varen? Ik? Met mijn zeeziekte?’ Johan keek naar Cornelis. ‘Vertelt u neef Vivien eens hoe ziek ik was op onze grand tour?’

Cornelis kon dat slechts beamen. ‘Het is waar. Zelden iemand zo ziek gezien. In Zweden moest hij een week verzorgd worden na de zeereis en toen we naar Frankrijk zeilden kwam hij de kajuit niet uit.’

‘Geloof me,’ zei Johan, ‘ik heb geen enkele behoefte om mee te varen. Mijn enige doel is de schepen zo snel mogelijk zeilree te krijgen.’

‘Maar daarvoor kunt u toch ook iemand anders sturen, mijnheer?’ vroeg Vivien.

‘Iemand anders?’ Johan fronste. ‘Wie dan?’

Vivien schraapte zijn keel en zei, bijna fluisterend: ‘Wel... uw broeder hier... mijnheer de ruwaard van Putten. Ik weet zeker dat hij dit met alle liefde voor het vaderland zou willen doen.’

Het roerde Cornelis dat neef Vivien het voor hem opnam. Al was het tevergeefs, natuurlijk.

‘Ik heb het overwogen. En mijn broeder kan het zeker.’ Johan sprak alsof Cornelis niet aanwezig was. ‘Maar er zijn drie bezwaren. Eén: zijn betrokkenheid bij de Admiraliteit van de Maze; dat zet kwaad bloed bij de andere admiraliteiten. Ze zouden hem constant tegenwerken, alleen vanwege het feit dat hij ooit een Rotterdamse bestuurder was. Twee: ik heb mijn broeder hier in Den Haag nodig. Zijn aanwezigheid in de Gecommitteerde Raden is onontbeerlijk. Wie kan ik meer vertrouwen in dat college? Vergeet niet dat zij het dagelijkse bestuur vormen, met verregaande bevoegdheden, nu het land in oorlog is. Er zitten enkele heren bij die zeer kritisch staan tegenover ons bestuur. Cornelis moet daar tegenwicht aan bieden.’

‘En dat zal ik zeker doen,’ viel Cornelis zijn broer bij.

‘Ten derde: hij is hier nodig om u te ondersteunen, neef Vivien.’

Natuurlijk. Johan had alles zorgvuldig afgewogen. Zijn argumentatie was steekhoudend. Neef Vivien wist dat ook. Vreesde hij de verantwoordelijkheden die hij nu toegeschoven kreeg? Was dat waarom hij wilde dat Johan in Den Haag zou blijven?

‘Ik weet niet of ik de aangewezen persoon ben om...’ begon Vivien. Zie je wel, dacht Cornelis.

‘Dat bent u wel,’ zei Johan. ‘Als pensionaris van Dordrecht.’

‘Maar ik weet niet of...’ begon Vivien, ‘...er zijn betere kandidaten. Zoals de heer Fagel. Hij is al veel langer pensionaris en in alle dossiers beter ingevoerd dan ik.’

‘Fagel is pensionaris van Haarlem, de tweede stad van Holland, niet de eerste. En: geen familie.’

‘Ik weet het niet... Eerlijk gezegd... Ik vrees mijn gebrek aan ervaring.’

‘Maakt u zich geen zorgen, lieve neef. Schrijf mij dagelijks een letterken over wat er zoal gebeurt en ik zal u direct antwoorden. Jan Diemer en de andere bodes zullen dagelijks tussen Den Haag en Texel rijden. Nog voor het ontbijt hebt u mijn advies in handen. U zult mijn ogen en oren zijn. En mond. Commies Van den Bosch zal u alle post zonder omhaal bezorgen. Doet u wat ik schrijf en het is alsof ik niet afwezig ben. Heus. Heb vertrouwen. Er is geen andere manier, het is van het

grootste belang dat onze schepen eerder in zee liggen dan de Engelse. Als zij eerder zijn, sluiten ze ons op bij Texel.'

'Wie zegt dat ze dat doen?' vroeg Vivien. 'Waarom zouden ze ons hier niet aanvallen, hier in Den Haag? Een eenvoudig doelwit.'

'Dat zal niet gebeuren. Mijn broeder heeft alle voorzorgsmaatregelen getroffen, nietwaar?'

Cornelis knikte. 'Ik heb de ritmeester geraadpleegd, zoals u vroeg.' Hoe heette hij ook alweer? Buat. Hij richtte zich tot Vivien. 'Ritmeester Buat heeft jarenlang in Zeeland de Republiek beschermd tegen aanvallen van zee. Op zijn advies hebben we een systeem ontworpen van vuurtonnen die aangestoken kunnen worden bij een eventuele aanval. De bakens brengen ons in een mum van tijd op de hoogte. Een compagnie ruiters staat paraat om zich naar zo'n landingsplek te begeven. Besef dat een vloot kwetsbaar is tijdens een ontscheping. De Engelsen weten dat, ze zouden gek zijn als ze het zouden proberen.'

'En met de vloot in zee kunnen wij ze in de rug aanvallen. Nog meer reden om de voorbereidingen snel af te ronden,' zei Johan.

Vivien zweeg. Hiertegen had hij geen verweer.

'Dus schrijft u mij dagelijks een letterken?' vroeg Johan hem.

Vivien knikte. 'Ja, dat zal ik doen.'

'Commies Van den Bosch, de heer Ferguson en alle klerken staan geheel tot uw beschikking. Jan Diemer en de andere bodes ook. Het zal mij bijzonder aangenaam zijn – en ik meen dat het ook nodig is, zowel voor de dienst van het land als voor uw gemak – als u uw intrek neemt in de Witte Molen en vanuit hier alle zaken bestiert.'

'Dat is goed,' sprak Vivien zacht, bijna onhoorbaar.

'Laat vandaag nog uw spullen uit het logement van Dordrecht brengen. U doet mijn huisvrouw en de kinderen er een groot genoegen mee. Het zal voor hen het gemis misschien enigszins verzachten.' Johan ging staan. 'Kom, het is tijd om afscheid te nemen. Ik moet naar Texel.'

'En wanneer komt u weer terug?' vroeg Vivien.

'Wanneer? Als mijn taak erop zit. Wanneer de vloot in zee is.' Johan keek Cornelis en Vivien met een glimlach aan. 'Zo snel mogelijk, indien het God Almachtig behaagt.'

1641

Een huwelijk in Londen

De voorbereidingen voor onze reis naar Londen namen me zo in beslag dat ik pas een week voor vertrek eraan dacht om afscheid te nemen van mijn vader. Hij bevond zich nog in Den Haag, want de komende veldtocht was uitgesteld vanwege het aanstaande huwelijk.

Ik begaf me naar de Hoge Nieuwstraat. Abraham fluisterde dat het niet goed ging met mijn vader, hij had zijn kamer al weken niet verlaten. Voordat hij me binnenliet, drukte hij me op het hart hem niet te zeer te vermoeien.

In de kamer drong een penetrante geur zich onmiddellijk aan me op. Ik hield mijn zakdoek voor mijn neus, terwijl ik naar mijn vaders hemelbed liep. Daar lag hij. Zijn gezicht was aangetast door rode vlekken en hij zweette van de koorts. Hij begroette me zwakjes. Ik vroeg hem wat hem scheelde. Hij was moeilijk te verstaan, maar ik begreep dat hij een beenwond had opgelopen tijdens de laatste veldtocht. De dokter had gezegd dat hij er met een paar aderlatingen wel weer bovenop zou komen, maar dat was niet het geval geweest. De zwerende wonden hielden hem nu al weken in bed.

Zacht zei hij dat ik het aan niemand mocht vertellen. ‘Wanneer we straks weer ten strijde trekken, wil ik niet het gezag bij mijn soldaten verliezen, mon fils. Alleen Dorlot is op de hoogte, maar hem vertrouw ik als mezelf.’

Ik beloofde het.

‘Vertel het ook niet aan uw zuster, s’il vous plaît.’ Ik beloofde hem dat ook, vooral om hem gerust te stellen, want ik zag mijn zuster toch nooit.

‘Mijn hele leven heb ik gevochten, Henri. Nu vecht ik tegen deze wond en ook ditmaal zal ik winnen.’ Hij sloot zijn ogen.

Ik had hem willen vertellen over Engeland en dat ik gekomen was om gedag te zeggen, maar hij viel in slaap. Hij ademde zwaar. Ik bleef nog een poosje zitten, hopend dat hij wakker zou worden. Na een tijdje nam ik in stilte afscheid en verliet zijn slaapkamer zonder hem te wekken.

Met een groot gezelschap reden we naar Brielle, waar achttien schepen gereedlagen voor de overtocht. Alle edellieden gingen mee, veelal met hun eigen entourage. De prins van Talmont had in zijn eentje al tweentwintig dienaren bij zich. Natuurlijk was geen enkel gevolg zo groot als dat van prins Willem: de hofmeester en de edelen, de stalmeesters, enkele professoren en meer dan honderd dienaren, onder wie hellebaardiers, lakeien, trompetters, wijnschenkers, botteliers, zilverbewaarders, koks, pasteibakkers, zaalknechten, valkeniers, koetsiers en zelfs drie tuinmannen. En wij, de pages.

De beide hoogheden prins Frederik Hendrik en prinses Amalia bleven in Den Haag. Evenals Zuilichem en zijn zoons. Ik had geen idee waarom die laatsten thuisbleven en het kon me niet schelen ook.

Enkele dagen voor het vertrek nodigde admiraal Tromp ons gezelschap uit voor een bezichtiging van de Aemilia. Toen we aan boord kwamen hingen matrozen juichend in het want. Ze zwaaiden met hun mutsen en zongen de prins hartstochtelijk toe.

Ik stond met Sylvius bij de reling. Hoewel we aan de kade lagen, ging het schip behoorlijk heen en weer en ik moest me vasthouden.

‘Hebt u al eens gevaren?’ vroeg ik.

‘Zeker,’ zei hij.

‘Is het gevaarlijk?’

‘Niet als ge kunt zwemmen.’

Sylvius zag mijn bezorgde blik en gaf me een stomp. ‘Niet zo bang, Buat. Het komt heus goed. God zal ons behoeden, of anders Bestevaër.’

‘Bestevaër?’

‘Zo noemen ze Tromp.’

‘Omdat hij als de beste kan varen?’

Sylvius lachte zo hard dat ik enkele matrozen zag opkijken. ‘Neen, hij wordt zo genoemd omdat ze hem als een goed vader beschouwen.’

Dit antwoord stelde me niet helemaal gerust.

De harde wind hield ons dagen aan wal. We vermaakten ons met jagen in de Voornse duinen. Op een middag, toen we na een spannende jachtpartij terugkeerden in Brielle, bleek de prins van Talmont weg te zijn. Niemand wist waar hij was. Zelfs voor prins Willem had hij geen boodschap achtergelaten. De wind draaide en Tromp wilde de volgende dag vertrekken, maar Talmont was nog niet verschenen.

‘Dan vertrekken we zonder hem,’ besloot de prins.

De mensen werden over de schepen verdeeld: Sylvius en ik kwamen terecht bij de prins aan boord van de Aemilia, Boreel en Langerak op de Maag van Dordrecht van viceadmiraal Witte de With.

De ankers waren al gelicht toen matrozen wezen op een kleine sloep die in onze richting werd geroeid. Tromp gaf bevel te wachten. Na een poosje zagen we wie op de voorplecht stond: de prins van Talmont, zwaaiend met zijn zakdoek. Nadat Talmont aan dek geklauterd was vroeg de prins hem nieuwsgierig waar hij al die tijd was geweest.

‘Vergeef me, hoogheid. Ik meende dat ik niet goed afscheid had genomen van haar die ik bemin. Ik heb het oponthoud gebruikt om terug te keren naar Den Haag, zodat ik nogmaals afscheid van mijn geliefde kon nemen. Nu tot volle tevredenheid.’

De prins trok een wenkbrauw op. ‘Wie is de gelukkige?’

‘Dat kan ik u niet zeggen, hoogheid. Ik heb beloofd haar naam aan niemand te onthullen.’

‘Zelfs niet aan uw beste vriend?’

‘Nee, vergeef me, zelfs niet aan u,’ zei Talmont. ‘Een belofte aan een freule zal ik nooit breken, dat zult u begrijpen.’

‘Dan neem ik aan dat uw beminde uw onderneming waard was,’ zei prins Willem. Hierop draaide hij zich om en liep naar zijn kajuit. Hun vriendschap leek vanaf dat moment bekoeld.

Buitengaats overviel me een onredelijke angst. Ik keek naar het achterdek, in de veronderstelling dat iedereen dezelfde paniek ervoer, maar daar stond Bestevaër alsof er niets aan de hand was, en prins Willem was ook de kalmte zelve. De stuurman, kapitein Kortenaer, stond op de campagne zonder enige angst. Het geschud en gebonk leek niemand te deren. Telkens als golven het schip optilden en onverschillig op het water terugmeten, draaide mijn maag zich om. Ik greep de reling, in de

hoop dat die mij enig houvast bood. Wind en zee vochten met elkaar en de mast bevond zich midden in die strijd. Hij kraakte vervaarlijk.

Nadat we lange tijd gevaren hadden, ik weet niet hoelang precies, verzamelde ik mijn moed en keek over de rand. Tot mijn ontzetting zag ik nog steeds de Zeeuwse kust. Een golf van misselijkheid overviel me. Hoelang ging deze tocht duren? Dit overleefde ik niet. Zou ik mijn vader ooit terugzien? En Gabriëlle? Ik wankelde en zou zijn bezwijmd als Sylvius me niet had opgevangen. Hij zei dat ik me geen zorgen moest maken. Ik had 'gewoon' last van zeeziekte.

Tot overmaat van ramp brak niet veel later de mast van de Aemilia. Tromp gaf het bevel om terug te keren naar de haven. Hij bleef aan wal om de reparatie van zijn schip te begeleiden. Wij werden verdeeld over de andere schepen en kwamen aan boord van de Maagd van Dordrecht, het schip van Witte de With, bij Langerak en Boreel. Langerak zei dat De With een paar jaar eerder, vanwege zijn dienstjaren, bevorderd had moeten worden tot admiraal in plaats van Tromp. De With vond het daarom niet meer dan terecht dat God hem nu de leiding over deze vloot geschonken had. Later heeft De With een schilderij van het schip laten maken, waarop de prins en zijn gevolg duidelijk te herkennen zijn. Sylvius, Langerak, Boreel en ik moeten daar ook op staan.

De volgende dag hadden we toch weer tegenslag: de wind blies ons naar Goeree. Het deed me beseffen hoezeer men op zee afhankelijk is van de weersomstandigheden. Op een paard is de ruiter heer en meester, maar op een schip blijft zelfs de hoogste admiraal een speelbal van de wind. Pas na twee dagen konden we wegzeilen. In mijn herinnering duurde de oversteek weken, maar dat moet aan mijn beleving hebben gelegen, want de volgende avond bereikten we Margate. We voeren de Theems op en gingen aan land bij Gravesend. Wat was ik blij om weer vaste grond onder mijn voeten te hebben.

De heren Heenvliet en Sommelsdijk wachtten ons op, met Engelse edelen en de opperkamerheer van de koning. Tientallen rijtuigen vervoerden ons via een slechte weg naar Londen. De bagage van de prins werd op barken geladen en over de Theems naar de stad gevaren.

Na een halve dag, rijdend over de hobbelige weg die ons voerde langs het paleis waar volgens Sylvius Hendrik de Achtste geboren was, kwam

Londen in zicht. We reden de stad binnen en werden toegejuicht door Londenaren langs de weg, die hoopten een glimp van de aanstaande bruidegom op te vangen. De koets stopte bij een paleis aan de oever van de Theems en ik zou het meteen geloofd hebben als iemand had gezegd dat dit Whitehall Palace was, het grote paleis van de koning, maar het heette Arundel House. Kanonschoten verwelkomden ons.

Alle koetsen stonden in een stoet op het voorplein. Ik zag hoe een man met een grote baard in een ruige bontjas prins Willem en de heren ontving en naar binnen leidde. Het bleek dat alleen de prins en enkele hooggeplaatsten hier zouden logeren, in Arundel House. De rest werd bij andere edelen ondergebracht.

Heenvliet had ons over onze gastheren verdeeld. Hij opende het portier en zei: 'Boreel en Langerak gaan naar het huis van de Killigrews, en Sylvius en Buat... u logeert bij, eens kijken, de Bennets. Meldt u zich morgen op het middaguur hier in Arundel House. Kleedt u op uw best, voor de officiële audiëntie bij de Engelse koning en de koningin.'

De koetsier reed ons naar onze adressen. Londen trok aan ons voorbij. Het was overweldigend. De huizen, de kerken, de pleinen, de straten... Nooit had ik zoiets aanschouwd. Overal krioelde het van de mensen. Ik zag wijken met opeengepakte huizen, afgewisseld door weelderige parken en statige panden. Ik zei dat ik nooit zo'n indrukwekkende stad had gezien.

'Dan bent u zeker nog nooit in Parijs geweest,' zei Langerak. 'Dát is pas een stad.'

Het duurde niet lang voor de koets stopte. Ik zag Langerak en Boreel verwelkomd worden door een man en zijn twee kinderen, een jongen van een jaar of vijftien en een iets jonger meisje. Onze vrienden bogen keurig voor hun gastheer. De koets zette zich weer in beweging, maar we hoefden niet ver. De Bennets bleken burenen. Er stonden twee jongemannen bij de poort. Sylvius en ik stapten uit en bogen net zo beleefd als onze vrienden dat voor hun gastheer hadden gedaan.

De oudste van de twee voerde het woord in een Frans dat ik vanwege het Engelse accent nauwelijks kon verstaan. Ik geloof dat hij zich voorstelde als John Bennet, de oudste zoon van de familie en dat hij ons namens zijn vader welkom heette. Van 'lord Henfleet' had hij onze

namen gekregen: Gabriël de Sylvius en Henri de Buat. Heenvliet had hem waarschijnlijk ingefluisterd dat de roodharige Sylvius was, want hij knikte bij het noemen van onze namen naar de juiste persoon.

De jongste van de broers zei hierna, tot mijn opluchting in smetteloos Frans: ‘Henry, zo heet ik ook. Henry Bennet is mijn naam. Welkom, heren, beschouw ons huis als het uwe. Mijn broer en ik zullen alles doen om het u naar de zin te maken. Uw bezoek vereert ons zeer.’ Hij klapte in zijn handen en er verschenen dienaren om onze koffers te dragen.

Sylvius sprak de twee broers toe. Tot mijn verbazing deed hij dat in het Engels. Ik weet niet wat hij zei, maar ik herkende de woorden father, house en welcome. Hij sloot zijn toespraak af met een volzin die duidelijk een dankbetuiging was, terwijl hij nogmaals voor de twee broers boog. Ik boog maar met hem mee.

Onze kamers lagen op de eerste verdieping. Toen we erheen werden geleid, vroeg ik verbluft aan Sylvius: ‘Spreekt ge Engels?’

‘Wist ge dat niet, Buat? Engels is mijn moedertaal. Mijn grootouders zijn Schots, bij ons thuis spraken we Nederlands, Frans én Engels.’

‘Dat hebt u me nooit verteld.’

‘Ge hebt me er nooit naar gevraagd,’ zei Sylvius met een lach.

Ik lachte mee, me onwillekeurig afvragend wat ik nog meer niet van hem wist omdat ik er nooit naar had gevraagd.

Henry Bennet, de jongere broer die zich over ons moest ontfermen, was een innemend gastheer. Hij vertelde dat hij studeerde in Oxford en op het punt stond zijn studie af te ronden. Ik schatte hem iets ouder dan ik, tweeëntwintig, drieëntwintig hooguit. Zijn oudere broer zou zijn vader opvolgen en omdat een aanstelling aan het hof er voor hem niet in zat (hij zei niet waarom), was hij voorbestemd voor de kerk, zoals zoveel jongere broers. Lachend voegde hij eraan toe dat hij om die reden zijn studietijd nog wat trachtte te rekken.

Ik kon me een priesterschap slecht voorstellen bij deze flamboyante student. Hij sprak onderhoudend en citeerde uit zijn hoofd gedichten in het Engels, Frans én Latijn. Hij leidde ons rond in het huis. Bennet zei dat hun ouders op hun landgoed in Saxham verbleven, buiten de stad, om ruimte te maken voor het bezoek uit Holland. Later begrepen we

dat er in het verleden iets was voorgevallen waardoor de Bennets uit de gratie waren geraakt. Sylvius dacht dat het de grootvader van de broers betrof en dat het lang geleden was gebeurd. Nu greep de jongste generatie de gelegenheid aan om de banden met het Engelse hof aan te halen. De Killigrews, bij wie Boreel en Langerak verbleven, waren verwant aan de familie Bennet. William Killigrew, de zoon des huizes, die naast zijn vader had gestaan toen Langerak en Boreel uitstapten, was hun neef.

Henry Bennet en William Killigrew begeleidden ons de volgende dag naar Arundel House. In onze nieuwe zilveren tunieken waren we vier prinsen uit de Republiek, gereed om onze opwachting bij de Engelse koning te maken. Maar toen we arriveerden bij Arundel House hoorden we dat de audiëntie was afgelast. Koning Charles gaf bij nader inzien de voorkeur aan een kleine visite, zodat hij persoonlijk kennis kon maken met zijn aanstaande schoonzoon. De rest van het gevolg was daar niet bij nodig. Een bediende van een van de lijfartsen, die toevallig naast ons stond, noemde het een smoes. 'Dit scheelt gewoon veel geld.'

D'Aumale vertelde over een rel in Arundel House. Talmont had ruzie gekregen met graaf Hendrik van Nassau-Siegen, die hij ervan beschuldigde zijn kamer, gelegen naast die van de prins, te hebben ingenomen. Graaf Hendrik had Talmont daarop een oorvijs gegeven en ze zouden met elkaar op de vuist zijn gegaan als prins Willem de vechtjassen niet in aparte kamers had laten zetten om af te koelen. Ze beloofden niet meer in het openbaar met elkaar te redetwisten en Talmont accepteerde een andere kamer.

Ander nieuws was dat Heenvliet kort voor onze komst zelf in het huwelijk was getreden, met een Engelse gravin nog wel, lady Stanhope. We zagen haar later vaak, want ze ging mee naar Den Haag, waar ze werd aangesteld als eerste hofdame van prinses Mary Stuart.

Onze officiële taken bleven tot een minimum beperkt, en dat vonden we geen straf. Het bood ons de gelegenheid om – vaak met Bennet en Killigrew – de stad te verkennen. Voor het eerst van ons leven genoten we van een ongekende vrijheid, want iedereen had het te druk om zich met ons bezig te houden.

Adelheid zat in mijn gedachten en daarom vroeg ik Bennet of we de koninklijke stallen konden bezichtigen. Ze bevonden zich in het park

tegenover Whitehall. Toen we ernaartoe liepen zagen we een vreemd bouwsel: een ronde stellage van hout, op een aarden wal. Bennet zei dat het de oude berenbijt van Hendrik de Achtste was. Berengevechten waren een geliefd tijdverdrijf in Engeland: een beer, vastgebonden aan een paal, moest het opnemen tegen een stel vechthonden, legde Bennet uit. 'Een ongelijke strijd, maar toch weet je nooit wie er het eerst het loodje legt. Meestal winnen de honden, soms de beer. Er wordt grof bij gewed. Als u een berengevecht wil bijwonen moet u naar Southwark gaan, op de andere oever, waar de berenbijt staat naast The Globe.'

'The Globe van meester Shakespeare,' voegde William eraan toe, 'de beroemde toneelschrijver.'

Ik knikte, al had ik geen idee over wie hij het had, en zei dat ik er graag eens heen wilde.

De jonge William, wiens Frans nog niet zo goed was, dacht dat ik het theater van de toneelschrijver bedoelde en zei dat zijn oom, die ook toneelstukken schreef, wel aan kaartjes kon komen. Henry Bennet moest lachen om het misverstand, maar hij legde het niet uit.

De huwelijksvoltrekking vond plaats in de kapel van Whitehall, die slechts ruimte bood aan een klein gezelschap. Talmont vertelde dat koningin Henriëtta Maria de plechtigheid vanachter een venster in de koninklijke galerij had gadegeslagen, omdat ze vanwege haar geloof weigerde ooit een voet te zetten in een anglicaanse kerk.

Haar katholicisme was de bron van veel onrust in Engeland. Ze werd door het protestantse parlement niet vertrouwd. Men was bang dat ze haar kinderen paaps zou opvoeden en men duldde geen katholiek op de Engelse troon. De prins van Wales was op dat moment tien jaar oud. We hadden Charles al bij enkele gelegenheden ontmoet, samen met zijn jongere broer James, de hertog van York. Ik herinner me hoe ze met veel ontzag opkeken naar de veertienjarige prins Willem. Het leken me geen jongens die zich snel lieten bekeren tot het katholicisme.

Zijne Hoogheid wilde dat zijn zoon de huwelijksnacht in bed met zijn jonge bruid zou doorbrengen, zodat het huwelijk officieel bekrachtigd werd, maar de koning vond zijn dochter daarvoor te jong. Het spichtige kind had bovendien kiespijn, haar wang was opgezet. Het huwelijk